

فرا تحلیل متغیرهای همبسته با خلاقیت^۱

کامران گنجی^۲

سعیده تقوی^۳

فتانه عظیمی^۴

چکیده

هدف: هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی اندازه اثر متغیرهای همبسته مربوط به خلاقیت در ایران بود.

روش: پژوهش حاضر از نوع فرا تحلیل است. از این رو با استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و خارجی نسبت به یافتن و جمع‌آوری تمام گزارش‌های پژوهشی اقدام شد. نمونه مطالعات مورد استفاده شامل ۱۲ مطالعه انجام شده از ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۱ در سراسر ایران بود که ۳۰۱۵ نفر آزمونی را در بر می‌گرفت. داده‌های حاصل از این ۱۲ مطالعه با روش اندازه اثر ضریب همبستگی پیرسون برای مدل اثرهای ثابت مورد فرا تحلیل قرار گرفتند. تمام عملیات آماری با استفاده از ویرایش دوم نرم‌افزار جامع فرا تحلیل انجام شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که میانگین اندازه اثر کلی برای مدل اثرات ثابت برابر ۰/۴۹۶ و برای اثرات تصادفی برابر ۰/۴۹۷ است که هر دو در سطح ۰/۰۰۱ معنادار هستند. بنابراین، میانگین اندازه اثر پژوهش حاضر (۰/۴۹۶) را می‌توان اندازه اثر متوسط تا زیاد خلاقیت تفسیر کرد.

۱. این مقاله برگرفته از پژوهش شخصی است.

۲. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد ملایر، گروه روان‌شناسی، ملایر، ایران. ganji@iau-malayer.ac.ir

۳. کارشناس ارشد روان‌شناسی بالینی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات البرز، کرج، ایران.

taghavibahareh@yahoo.com

۴. دانشجوی روان‌شناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران.

fattanehazimi@gmail.com

نتیجه‌گیری: بین سبک شناختی استقلال- وابستگی میدانی؛ انگیزش بیرونی، انگیزش درونی و جنسیت؛ هوش هیجانی و باورهای معرفت شناختی؛ ابعاد جهت‌گیری هدفی؛ بهزیستی ذهنی؛ صفات شخصیتی؛ فعالیت‌ها و ویژگی‌های معلم؛ هوش، سن و رضامندی زناشویی والدین؛ تفکر انتقادی و شادکامی؛ سبک‌های تفکر؛ و جهت‌گیری‌های هدف با خلاقیت اندازه‌اثر معنادار وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: خلاقیت، متغیرهای همبسته، اندازه اثر، فراتحلیل.

مقدمه

فرهنگ توصیفی انجمن روان‌شناسی آمریکا^۱ (۲۰۰۶؛ ترجمه گروه مترجمان، ۱۳۹۱) خلاقیت یا آفرینندگی^۲ را این‌گونه تعریف کرده است: توانایی تولید یا تدوین آثار، نظریه‌ها، فنون، یا افکار اصیل. فرد خلاق معمولاً اصالت، قوه تخیل و قدرت بیان از خود بروز می‌دهد. تحلیل‌ها هنوز نتوانسته‌اند معلوم کنند که چرا یک فرد خلاق‌تر از دیگری است، ولی به نظر می‌رسد خلاقیت صفتی پایدار باشد (ص ۴۴۶).

تاکنون پژوهش‌های بسیاری برای توصیف، مقایسه، عوامل مرتبط و یا عوامل مؤثر بر خلاقیت افراد و گروه‌های مختلف انجام شده و یا به مباحث نظری در این زمینه پرداخته‌اند، مانند: رابطه‌ی بین عوامل فردی و سازمانی با خلاقیت مدیران مدارس متوسطه (پور طهماسبی، تاجور و سید کلان، ۱۳۸۹)، نقش فناوری‌های یادگیری در پرورش خلاقیت دانش‌آموزان (پیرخائفی، ۱۳۸۹)، تأثیر نمایش خلاق بر رفتار کودکان پیش‌دبستانی (جعفری، ۱۳۸۹)، تأثیر آموزش خلاقیت به معلمان بر خلاقیت دانش‌آموزان (افشار کهن و عصاره، ۱۳۹۰)، فرهنگ خلاقیت و خلاقیت فرهنگی (حیدری، ۱۳۹۰)، مقایسه سبک‌های دلبستگی و خلاقیت در دانشجویان دختر و پسر (حسینی خواه و واحدیان، ۱۳۹۰)، مقایسه اثربخشی فنون مختلف آموزش تفکر خلاق بر خلاقیت دانش‌آموزان (یعقوبی، محقق، عرفانی و مرتضوی، ۱۳۹۰)، رابطه آموزش هنر با رویکرد تربیت هنری و خلاقیت دانش‌آموزان (سورتیچی

1. American Psychological Association (APA)
2. creativity

اوکرکایی و رستگارپور، ۱۳۹۰)، رابطه صفات شخصیتی و خلاقیت در نوجوانان (کلانترقریشی، عین اله زادگان و درتاج، ۱۳۹۰)، تأثیر آموزش مهارت‌های مثبت اندیشی بر خلاقیت دانش‌آموزان (دستغیب، علیزاده و فرخی، ۱۳۹۰)، بررسی رابطه بین هوش هیجانی و سلامت روانی معلمان با خلاقیت دانش‌آموزان (پیرخائفی و رفیعیان، ۱۳۹۰)، پرورش خلاقیت با بهره‌گیری از روش تدریس بدیعه‌پردازی در درس زبان انگلیسی (زوارکی، نوروزی و صفوی، ۱۳۹۰)، مقایسه اثربخشی طراحی آموزشی دو روش ابداعانه حل مسئله و بارش مغزی بر میزان خلاقیت دانشجویان (امیری و نوروزی، ۱۳۹۱)، ارزیابی محتوای کتب علوم تجربی دوره راهنمایی از دیدگاه الگوی آموزش خلاقیت پلسک (ملکی، افشارکهن و نوروزی، ۱۳۹۱)، خلاقیت و توانمندی دانش‌آموختگان دانشگاه آزاد اسلامی در بحث اشتغال (فانی خیاوی، معلمی خیاوی، اسمعیل‌لو و ایوبیان، ۱۳۹۱)، نقش سبک‌های تفکر در خلاقیت دانشجویان کشاورزی (کرمی دارابخانی، آگهی، شیری و غلامی، ۱۳۹۱)، بررسی تأثیر آموزش گروهی مادران بر افزایش خلاقیت کودکان با تأکید بر روش تحلیل رفتار متقابل (درستیان و میرزاخانی، ۱۳۹۱)، مدل‌یابی روابط بین متغیرهای مکنون هوش و سرعت پردازش اطلاعات با خلاقیت دانشجویان (باغظیفونی، فرخی، ابراهیمی قوام و مهاجر، ۱۳۹۱)، نقش خلاقیت در پیش‌بینی تفکر انتقادی و شادکامی (کرمی و علی‌آبادی، ۱۳۹۱)، تأثیر آموزش خلاقیت به مادران بر افزایش خلاقیت کودکان پیش‌دبستانی (گنجی، نیوشا و هدایتی، ۱۳۹۱)، بررسی تأثیر آموزش علوم تجربی مبتنی بر رویکرد اکتشافی بر خلاقیت و انگیزه پیشرفت دانش‌آموزان (احمدی و عبدالملکی، ۱۳۹۱)، مقایسه اثر بخشی دو شیوه جدید و قدیم ارزشیابی تحصیلی بر نگرش به خلاقیت و پیشرفت درسی دانش‌آموزان دوره ابتدایی (موسوی و مقامی، ۱۳۹۱)، تأثیر به‌کارگیری روش‌های تدریس خلاق بر خلاقیت دانش‌آموزان (جلیلی‌آده و سبحانی، ۱۳۹۱)، تأثیر آموزش بارش مغزی بر خلاقیت دانشجویان دختر دانشگاه شهید چمران اهواز با کنترل هوش (شهنی ییلاق، سهرابی و شکرکن، ۱۳۸۴)، بررسی رابطه بین خلاقیت، راهبردهای یادگیری زبان و توانایی زبانی (رضایی و الماسی، ۱۳۸۵)،

کودک درون و خلاقیت در هنر (پوردهقان و اسلامی، ۱۳۸۸)، هنجاریابی آزمون خلاقیت (دائمی و مقیمی بارفروش، ۱۳۸۳)، روند تحولی خلاقیت در کودکان (امیری و اسعدی، ۱۳۸۶)، نقش دانشگاه اسلامی در توسعه تفکر خلاق دانشجویان (محسنی زنوزی و کشاورز، ۱۳۸۸)، بررسی آفرینندگی در دانش‌آموزان دختر بر اساس ارزیابی اثربخشی روش‌های بارش مغزی و اکتشافی هدایت شده (معدن دار آرانی و کاکیا، ۱۳۸۷)، رابطه سبک شناختی استقلال وابستگی میدانی با خلاقیت (آگاهی اصفهانی، نشاط دوست و نائلی، ۱۳۸۳)، مقایسه تأثیر سه روش پرورش خلاقیت در افزایش خلاقیت دانش‌آموزان (شریفی و داوری، ۱۳۸۸)، رابطه عوامل آموزشگاهی و خانوادگی مؤثر بر خلاقیت دانش‌آموزان (نوری و معرفاوی، ۱۳۸۲)، رابطه بین جو عاطفی خانواده و خلاقیت دانش‌آموزان (میرلوحی، مولوی و آتش پور، ۱۳۸۶)، اثر روش بارش مغزی در افزایش خلاقیت دانش‌آموزان (گنجی، شریفی و میرهاشمی، ۱۳۸۲)، مقایسه خودکارآمدی و خلاقیت در دانش‌آموزان کاربر اینترنت و غیر کاربر (زارع زاده و کدیور، ۱۳۸۲)، بررسی و مقایسه میزان توسعه شاخص‌های خلاقیت در دانش‌آموزان (سیدعامری، ۱۳۸۳)، مقایسه بهره هوشی و خلاقیت در افراد مبتلا به اختلال دو قطبی و فرزندان آن‌ها (شیخ مونس، شهبواری، جعفرزاده و خادم‌لو، ۱۳۸۹)، ضرورت پرورش خلاقیت در آموزش عالی (بهروزی، ۱۳۸۳)، رابطه‌ی بین حمایت سرپرست و خلاقیت با توجه به نقش واسطه‌ای انگیزش درونی و احساس انرژی (گل پرور و پاداش، ۱۳۹۰)، تأثیر روش‌های آموزش خلاقیت بر میزان خلاقیت دانش‌آموزان (عسگری، ۱۳۸۶)، همبستگی سلامت عمومی با هوش هیجانی و خلاقیت در دانشجویان (فخری، میرزاییان و بنی‌هاشمی، ۱۳۹۱)، نقش باورهای فرزندپروری و نگرش مادران به تفکر خلاق بر خلاقیت کودکان (البرزی، ۱۳۹۰)، تأثیر ارزشیابی توصیفی بر خلاقیت و مشارکت یادگیری و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان (زارعی، ۱۳۸۸)، تأثیر آموزش درس پرورش خلاقیت در کودکان بر افزایش خلاقیت دانش‌آموزان (قاسمی و اقلیدس، ۱۳۸۳)، تأثیر برنامه آموزش خلاقیت معلمان بر خلاقیت پیشرفت تحصیلی و خودپنداره دانش‌آموزان (حسینی، ۱۳۸۶)، تأثیر ارزشیابی تکوینی منظم بر

کاهش اضطراب امتحان و خلاقیت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان (شاه نعمتی، ولایی و فانی، ۱۳۸۷)، رابطه بین هوش هیجانی و خلاقیت با پیشرفت تحصیلی در دانشجویان (رهنما و عبدالملکی، ۱۳۸۸)، رابطه بین هوش هیجانی، خلاقیت هیجانی و خلاقیت در دانشجویان (هاشمی، ۱۳۸۸)، بازدارنده‌های خلاقیت دانش‌آموزان: فعالیت‌ها و ویژگی‌های معلم (کاظمی، ۱۳۸۷)، تأثیر شیوه‌های تدریس مبتنی بر تکنیک‌های خلاقیت در آموزش و یادگیری دانش‌آموزان (چراغ چشم، ۱۳۸۶)، خلاقیت و رگه‌های شخصیت در دانشجویان (زارع، آگاه هریس و بیات، ۱۳۸۹)، هوش هیجانی و خلاقیت در دانشجویان (نوفرستی و معین‌الغربائی، ۱۳۸۹)، رابطه ویژگی‌های شخصیت و با خلاقیت هیجانی و خلاقیت شناختی (جوکار و البرزی، ۱۳۸۹)، رابطه بین گفتار خصوصی و خلاقیت در کودکان پیش‌دستانی (نوفرستی، حمیدپور و دروگر، ۱۳۸۹)، رابطه سبک‌های تفکر با خلاقیت در دانشجویان (زارع و آخوندی، ۱۳۹۱)، رابطه بین خلاقیت، راهبردهای یادگیری زبان و توانایی زبانی (رضایی و الماسیان، ۲۰۰۷)، پیش‌بینی خلاقیت دانشجویان دانشگاه شیراز با توجه به متغیرهای انگیزش بیرونی، انگیزش درونی و جنسیت (شیخ‌الاسلامی و رضویه، ۱۳۸۴)، رابطه بین راهبردهای تنظیم شناختی هیجان، خلاقیت هیجانی، عملکرد تحصیلی با بهداشت روانی در دانشجویان (عیسی زادگان، جناآبادی و سعادت‌مند، ۱۳۹۰)، تأثیر به‌کارگیری الگوی تدریس بدیعه پردازی بر پرورش خلاقیت دانش‌آموزان در درس انشاء (مؤمنی مهموئی و اوجی‌نژاد، ۱۳۸۹)، ارائه مدل مفهومی برای سنجش خلاقیت (صادقی مال امیری و رئیسی، ۱۳۸۹)، تأثیر بازی‌های رایانه‌ای بر خلاقیت و رابطه آن با سازگاری روانی دانش‌آموزان (غلامی توران پستی و کریم زاده، ۱۳۹۰)، تأثیر سبک رفتار رهبری معلم بر خلاقیت دانش‌آموزان ابتدایی (مشایخ و برزیده، ۱۳۸۹)، رابطه رهبری اخلاق مدار با انگیزش درونی برای نوآوری و خلاقیت کارکنان (پاداش و گل‌پرور، ۱۳۸۹)، رابطه خلاقیت و بهزیستی ذهنی در دانشجویان (پیوسته گر، دستجردی و دهشیری، ۱۳۸۹)، رابطه معنویت سازمانی با توانمندسازی روان‌شناختی، خلاقیت، هوش معنوی، استرس شغلی و رضایت شغلی کارکنان دانشگاه (آزاد مرزآبادی،

هوشمندجا و پورخلیل، ۱۳۹۱)، نقش سبک‌های تفکر در پیش بینی ابعاد خلاقیت در دانشجویان استعداد درخشان و ممتاز (ترابی و سیف، ۱۳۹۱)، عوامل مؤثر بر خلاقیت و نوآوری اعضای هیئت علمی و ارائه راهکار به منظور ارتقاء (حسینی و صادقی، ۱۳۸۹)، اثربخشی برنامه دانش افزایی تخصصی مادران بر خلاقیت کودکان تیزهوش (افروز، یزدان پناه و کریمیان، ۱۳۹۱)، رابطه سطح خلاقیت و مهارت‌های فراشناختی دانشجویان کامپیوتر با نمره‌های دروس برنامه نویسی (سعیدی مبارکه و احمدپور، ۱۳۹۰)، نقش فضاهای باز محله در رشد و خلاقیت کودکان (مظفر، حسینی، باقری و عظمتی، ۱۳۸۶)، بررسی تأثیر عوامل فردی بر خلاقیت مدیران مدارس متوسطه (سرجهانی و جهانی، ۱۳۹۰)، تحلیل استراتژی‌های خود رهبری و ارتباط آن با خلاقیت اعضای هیئت علمی (آقابابایی، هویدا، سیادت و رحیمی، ۱۳۹۰)، اصول طراحی فضاهای آموزشی کودکان بر اساس مدل خلاقیت (شفایی و مدنی، ۱۳۸۹)، نقش واسطه‌ای احساس انرژی در پیوند بین استرس با خلاقیت، رفتارهای مدنی و رفتارهای انحرافی (گل پرور و واثقی، ۱۳۹۰)، رابطه ابعاد جهت گیری هدفی با خلاقیت در دانش‌آموزان (به پژوه، افروز، ساداتی و ملتفت، ۱۳۸۵)، بررسی ساختار برنامه ریزی درسی آموزش متوسطه ایران از دیدگاه استادان و متخصصان برنامه ریزی درسی به منظور طراحی الگویی راهنما برای زمینه سازی پرورش خلاقیت دانش‌آموزان (افضل خانی، نادری، شریعتمداری و سیف نراقی، ۱۳۸۹)، بررسی عوامل مؤثر بر وضعیت خلاقیت در دانشگاه از دیدگاه اساتید و دانشجویان (پیرخائفی و محمدزاده، ۱۳۸۹)، بررسی رابطه متغیرهای ابعاد هشت گانه جو سازمانی با استرس شغلی و خلاقیت کارکنان (محبوبی، زارع، کریمی و نیلوفری، ۱۳۸۹)، مقایسه سهم هوش شناختی، خلاقیت و هوش هیجانی در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و دانشجویان (شریفی، گنجی، هاشمیان و نجفی زند، ۱۳۹۰)، بررسی خلاقیت دانش‌آموزان دختر تیز هوش مدارس استعداد‌های درخشان، غیر انتفاعی و دولتی (شریفی و قدرتی، ۱۳۸۹)، بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های حل مسئله بر ارتقاء خلاقیت مهندسين با توجه به سنخ شخصیتی آنان (زارع، پیرخائفی و مبینی، ۱۳۸۹)، تبیین

خلایق دانش‌آموزان تیزهوش بر مبنای هوش، سن و رضامندی زناشویی والدین آنان (قدرتی، افروز، شریفی درآمدی و هومن، ۱۳۹۰)، پیش بینی ابعاد خلایق بر اساس جهت گیری‌های هدف در درس ریاضی در میان دانش‌آموزان دبیرستان‌های پرورش استعدادها درخشان نمونه دولتی و عادی (سیف، ۱۳۹۱)، رابطه خلایق و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی نوجوانان و جوانان (حسن زاده و ایمانی فر، ۱۳۸۸)، رابطه بین سبک‌های یادگیری و خلایق با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان (حسینی نسب و شریفی، ۱۳۸۹)، بررسی اثر اجرای برنامه ریزی درسی با بهره‌گیری از قصه‌گویی و نمایش (خلایق) بر خلایق و یادگیری دانش‌آموزان (ذکریایی، سیف نراقی، شریعتمداری و نادری، ۱۳۸۷)، اثر نوع ارزشیابی (توصیفی - سنتی) بر جو کلاس، ویژگی‌های عاطفی و خلایق دانش‌آموزان (روحانی و ماهر، ۱۳۸۶)، بررسی رابطه خلایق با منبع کنترل (رشیدی و شهرآرای، ۱۳۸۷)، بررسی تأثیر سبک رفتار رهبری معلم بر خلایق دانش‌آموزان شهرستان کازرون (جان مشایخ و برزیده، ۱۳۸۹)، بررسی اثرات خلایق، هوش و ویژگی‌های شخصیتی بر میزان درک و فهم جوانان ۱۷ و ۱۸ ساله مجرد و مذکر در دو کشور ایران و آذربایجان نسبت به دو بیتی‌های شهریار و وهاب زاده (عاشقی، ۱۳۹۰)، بررسی موانع آموزشی شکوفایی خلایق دانش‌آموزان دوره ابتدایی از دیدگاه معلمان ابتدایی (وکیلی و امینی، ۱۳۸۹)، رابط خلایق و سازگاری اجتماعی با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه (ابطحی و ندری، ۱۳۹۰)، ارزشیابی توصیفی با نظام سنتی بر اساس جو کلاس، ویژگی‌های عاطفی و میزان خلایق دانش‌آموزان دوره ابتدایی (ماهر، آقایی، برجعلی و روحانی، ۱۳۸۶)، رابطه خلایق، وظیفه شناسی، جنبه‌های انگیزشی و نگرشی زمان با مدیریت زمان (حاجلو، صبحی قراملکی و نوری، ۱۳۹۰)، رابطه ساده و چندگانه خلایق، انگیزه پیشرفت و عزت نفس با کارآفرینی در دانشجویان (شکرکن، برومند نسب، نجاریان و شهنی ییلاق، ۱۳۸۱)، مقایسه ترکیب‌های نه گانه هوش و خلایق از لحاظ ویژگی‌های شخصیتی در دانش‌آموزان (حقیقی، بهروزی، شکر کن و مهربانی زاده هنرمند، ۱۳۸۲)، مقایسه تأثیر سه روش پرورش خلایق در افزایش خلایق دانش‌آموزان (شریفی و

داوری، ۱۳۸۸)، بررسی ارتباط دانش زبانی با هوش و خلاقیت در یادگیری زبان خارجی (کسانیان و کسائیان، ۱۳۸۹)، بررسی تأثیر بازی‌های پرورشی در میزان رشد خلاقیت دانش‌آموزان (سیدعامری، ۱۳۷۷)، طنز و خلاقیت (موحد، ۱۳۸۲)، ارتباط بین حافظه معنایی و خلاقیت در دو گروه از دانش‌آموزان دختر تیزهوش و عادی: رویکرد نوروسیکولوژیک^۱ (خمسه، ۱۳۸۸)، رابطه خلاقیت و ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان دبیرستان‌های شهر تهران (شریفی، ۱۳۸۳)، بررسی رابطه‌ی روان‌پریشی‌گرایی، استقلال-وابستگی میدانی و خلاقیت دانشجویان دانشگاه اصفهان (کجباف و خلیلی، ۱۳۸۲)، تأثیر انگیزش بیرونی بر خلاقیت کودکان (البرزی، ۱۳۹۰)، بررسی میزان برخورداری کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی از مؤلفه‌های خلاقیت (مزیدی و گلزاری، ۱۳۹۰)، رابطه هوش هیجانی و باورهای معرفت‌شناختی با خلاقیت (قنبری زرنندی، غفاری مجلج و هاشمی رزینی، ۱۳۸۸)، تأثیر آموزش راهبردهای فراشناخت بر عملکرد تحصیلی و خلاقیت دانش‌آموزان پسر پایه‌ی پنجم ابتدایی (قلتاش، اوجی نژاد و برزگر، ۱۳۸۹)، تأثیر روش‌های آموزش نقاشی بر افزایش خلاقیت کودکان (جمالی فیروزآبادی، سپهریان حیدرزاده و جلالی کشاورز، ۱۳۸۰)، رابطه خلاقیت هیجانی و خلاقیت شناختی با مهارت‌های فراشناختی (معنوی پور، ۱۳۸۰)، رابطه شیوه‌های فرزند پروری و جو عاطفی خانواده با خلاقیت کودکان در مراکز پیش دبستانی شهر تبریز (واحدی، لطفی نیا و یوسفی شهیر، ۱۳۸۸)، مقایسه خلاقیت و هوش دانشجویان رشته‌های مختلف تحصیلی (پیرخائفی، معنوی پور و شریفی، ۱۳۸۶)، رابطه هوش و خلاقیت نزد دانش‌آموزان پسر شهر تهران (پیرخائفی و بهرامی، ۱۳۷۲)، رابطه خلاقیت هنری و رفتار نابهنجار (محمودی، ۱۳۷۹)، تأثیر روش تدریس بحث گروهی بر خلاقیت دانش‌آموزان (فروغی و مشکلاتی، ۱۳۸۴)، رابطه خلاقیت و هوش هیجانی، با سبک‌های کنار آمدن با استرس (داوری، ۱۳۸۶)، ویژگی‌ها و کارکرد خانواده به عنوان دو عامل تعدیل‌کننده و واسطه‌ای برای رشد بهینه و افزایش خلاقیت در کودکان و نوجوانان (آگیلاروفایی، ۱۳۷۷)، ارتباط بین منبع

1. neuropsychological approach

کنترل و میزان خلاقیت در دانشجویان فنی-مهندسی، دانشگاه صنعتی شریف (بوستان، ۱۳۸۲)، مقایسه نمره‌های میزان خلاقیت و مؤلفه‌های آن در دو گروه آموزش شطرنج و غیر آموزش دیده در کودکان دبستانی شهر اصفهان (مؤمنی ندیکی، ۱۳۸۹)، مقایسه پیشرفت تحصیلی، خلاقیت و اضطراب امتحان دانش‌آموزان مشمول طرح ارزشیابی توصیفی و ارزشیابی سنتی پایه چهارم ابتدایی شهر یزد (کریمی نژاد، ۱۳۸۹)، رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و عملکرد تحصیلی را با خلاقیت در دانشجو معلمان مرد مرکز آموزش عالی ضمن خدمت فرهنگیان اهواز (کشاوری، ۱۳۷۵)، بررسی رابطه شیوه‌های فرزندپروری والدین و کمرویی با خلاقیت در دانش‌آموزان دختر تیزهوش (فراهینی، ۱۳۸۹)، رابطه ویژگی‌های شخصیت، هوش هیجانی و خلاقیت هیجانی با سلامت روان دانشجویان کارشناسی مراکز تربیت معلم شهرستان اهواز (رمضانی، ۱۳۹۰)، رابطه بین خویشن‌داری، خلاقیت و سبک‌های رهبری مدیران آموزشی (صنعتی زاده، ۱۳۸۹)، بررسی رابطه بین خلاقیت و شیوه‌های مقابله با استرس و تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر شیوه‌های مقابله با استرس در دانش‌آموزان دختر دوره راهنمایی شهر مبارکه (ایرانپور مبارکه، ۱۳۸۹)، رابطه بین خلاقیت و بهزیستی ذهنی در دانشجویان دانشگاه الزهرا (س) (دستجردی، ۱۳۸۰)، بررسی رابطه بین «تکلم خصوصی» و خلاقیت در کودکان مهدهای کودک شهر مرودشت در سال تحصیلی ۱۳۷۴-۱۳۷۵ (قاسمی، ۱۳۷۵)، بررسی و مقایسه خلاقیت دانش‌آموزان با نارسایی‌های ویژه در یادگیری و عادی دوره دبستان شهر تهران سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ (کاوه، ۱۳۸۹)، رابطه بین خلاقیت و میزان شیوع اختلالات روانی در بین دانشجویان دوره کارشناسی رشته‌های علوم پایه و علوم انسانی دانشگاه‌های شهر تهران (محمد نوری، ۱۳۸۰)، بررسی رابطه بین هوش هیجانی، خلاقیت هیجانی با عوامل شخصیتی در دانشجویان دانشگاه‌های دولتی شهر قزوین در سال تحصیلی ۹۰-۸۹ (زارعی، ۱۳۸۹)، رابطه خلاقیت، انگیزش تحصیلی و مهارت‌های شناختی با عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان متوسطه شهر زرقان (آزادیخواه، ۱۳۸۹)، بررسی رابطه بین خلاقیت با خودکارآمدی رایانه‌ای در دانشجویان کارشناسی رشته تکنولوژی آموزشی دانشکده روان

شناسی و علوم تربیتی علامه طباطبایی (قرباغی، ۱۳۸۸)، بررسی معرفت‌شناسانه خلاقیت و استنتاج اصول پرورش خلاقیت در فرایند تدریس (ریاضی، ۱۳۹۰)، تفاوت‌های جنسیتی در تأثیر انگیزش بیرونی (پاداش) بر خلاقیت دانش آموز (پورجلی، ۱۳۷۹)، بررسی رابطه تعهد سازمانی با متغیرهایی چون استرس شغلی، خلاقیت سازمانی و انگیزش پیشرفت در کارکنان غیر پزشکی بیمارستان‌های شهر تبریز (امامی، ۱۳۸۹)، بررسی تأثیر بازه‌های رایانه‌ای پرخاشگرانه و غیر پرخاشگرانه بر خلاقیت و خودپنداره نوجوانان دختر و پسر شهرستان بندرعباس در سال تحصیلی ۱۳۸۷-۸۸ (تقی نژاد، ۱۳۸۸)، تأثیر آموزش راهبردهای فراشناختی بر پرورش خلاقیت بر دانش‌آموزان دختر سال سوم دبیرستان شهر تهران (عبدوس، ۱۳۸۰)، بررسی رابطه میان ویژگی‌های شخصیتی مادران و خلاقیت دختران (لطیفیان، ۱۳۸۹)، به مقایسه دو روش آموزش خلاقیت، روش مبتنی بر کارکردهای نیم‌کره راست و روش مبتنی بر کارکردهای تمام مغز در میان دانش‌آموزان دختر سال اول نظری (دشت بزرگی، ۱۳۸۱)، بررسی رابطه نیازهای روانی بنیادین (خودمختاری، شایستگی و ارتباط) و خلاقیت در دانش‌آموزان مقطع پیش‌دانشگاهی شهرستان کامیاران (احمدیان، ۱۳۸۸)، بررسی و مقایسه خلاقیت در کودکان دارای اختلال نارسایی توجه/بیش‌فعالی و کودکان عادی ۸۰ دانش‌آموز مقطع ابتدایی (قندیانی ارانی، ۱۳۹۰)، بررسی میزان تأثیر تمرین پرورش خلاقیت در رشد خلاقیت دانش‌آموزان (حسین پور، ۱۳۷۷)، بررسی رابطه عاطفه مثبت با خلاقیت و حل مسأله در دانش‌آموزان دوره متوسطه جهرم (کوه پیمی جهرمی، ۱۳۸۹)، بررسی رابطه سبک‌های فرزند پروری مادران (سهل‌گیر، مستبد و مقتدر)، ویژگی‌های شخصیتی (مدل پنج عاملی نئو) و خلاقیت دانش‌آموزان مراکز پیش‌دانشگاهی شهر شاهرود (مظفری، ۱۳۸۹)، بررسی رابطه خودپنداره و منبع کنترل با خلاقیت در دانش‌آموزان پسر دوره تحصیلی راهنمایی مدارس دولتی شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۷۵-۱۳۷۶ (گوهری، ۱۳۷۷)، بررسی رابطه خلاقیت و سازگاری اجتماعی با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه شهر شیراز (مقرس بند، ۱۳۸۹)، بررسی رابطه پنج عامل شخصیت و خلاقیت در میان دانش‌آموزان دبیرستان‌های استعدادهای درخشان (نادر، ۱۳۸۸)،

بررسی رابطه بین راهبردهای یادگیری خود-نظم داده شده و باورهای انگیزشی با اخلاقیت و عملکرد دروس مهارتی در دانش آموزان سال سوم هنرستان‌های شهرستان ابهر (خان محمدی، ۱۳۸۳)، بررسی رابطه بین اخلاقیت و نوآوری با رضایت شغلی شاغلان صنایع دستی شهر شیراز (دلال نصیری، ۱۳۸۸)، بررسی تأثیر جو مدرسه در میزان اخلاقیت دانش آموزان کلاس پنجم ابتدایی مناطق ۲۰ گانه آموزش و پرورش شهر تهران (یغمایی، ۱۳۷۵)، بررسی اثربخشی آموزش گروهی به روش تحلیل رفتار متقابل بر افزایش عزت نفس و اخلاقیت دانش آموزان (شاملو، ۱۳۸۸)، بررسی اثر بخشی آموزش واحد درسی «پرورش اخلاقیت در کودکان» بر افزایش اخلاقیت و نوآوری در هنرجویان سوم کودکیاری شهر اهواز (شعله، ۱۳۹۰)، بررسی و مقایسه روش آموزش عادی و ویژه در شکوفایی اخلاقیت دانش آموزان پسر کلاس‌های سوم ابتدایی مدارس غیر انتفاعی شهرستان شیراز سال تحصیلی ۷۴-۷۳ (ساختمانیان، ۱۳۷۴)، بررسی رابطه بین اشتغال مادر و ویژگی‌های شخصیتی پیشرفت تحصیلی و اخلاقیت فرزندان در بین دانش آموزان دبیرستان‌های مناطق ۲، ۵، ۹ شهر تهران (محمودی، ۱۳۷۶)، بررسی رابطه بین استاندارد گرایی مدیران دانشگاهی از دیدگاه کارکنان با اخلاقیت در دانشگاه فردوسی مشهد (کارآمد، ۱۳۸۹).

از آنجایی که پژوهش‌های مربوط به اخلاقیت در سال‌های اخیر افزایش چشمگیری یافته است، انجام بررسی‌های فراتحلیلی^۱ در این مرحله می‌تواند ضمن بازنگری مطالعات پیشین، نتایج آن‌ها را ترکیب و به برآورد دقیق‌تر و نتایج واحدی بینجامد. ترکیب نتایج و استفاده از پژوهش‌های پیشین به عنوان واحد تحلیل برای به دست آوردن یک تصویر کلی و بدون ابهام در زمینه اخلاقیت در این برهه زمانی در کشور مفید و مؤثر است.

پژوهشگران به طور سنتی در مورد تعمیم‌پذیری یافته‌های پژوهشی از طریق بررسی پیشینه پژوهشی، نتیجه‌گیری می‌کنند. در بررسی پیشینه پژوهشی، پژوهشگر تعدادی از پژوهش‌هایی که به یک موضوع خاص پرداخته‌اند را مطالعه و سپس برای خلاصه کردن و ارزشیابی

1. meta-analysis

پیشینه‌های پژوهشی مقاله‌ای تهیه می‌کند. گاهی یک بررسی، گزارشی است که نویسنده در مورد یافته‌های پژوهشی ارائه و در مورد پیشینه پژوهشی نتیجه‌گیری می‌کند. نتیجه‌گیری‌ها در یک گزارش پیشینه پژوهشی بر برداشت‌های ذهنی نویسنده استوار است. در سال‌های اخیر برای مقایسه تعداد بسیار زیادی از پژوهش‌ها در یک حیطه خاص، روش دیگری طراحی شده است، این روش فراتحلیل نام دارد (بورنشتین، هدز، هیگینز و روتشتین، ۲۰۰۹؛ بورنشتین، هدز، هیگینز و روتشتین، ۲۰۰۵؛ ترجمه دلاور و گنجی، ۱۳۹۱).

پژوهشگر در روش فراتحلیل نتایج واقعی تعدادی از پژوهش‌ها را ترکیب می‌کند. در این تحلیل، برای مقایسه یک یافته معین در بررسی پیشینه پژوهش، مجموعه‌ای از روش‌های آماری با استفاده از اندازه‌های اثر به کار گرفته می‌شود. در این روش به جای تکیه بر قضاوت‌ها در مورد یک گزارش بررسی پیشینه پژوهشی، می‌توان نتیجه‌گیری آماری به عمل آورد. اطلاعات حاصل از یک فراتحلیل بسیار سودمند و آگاهی بخش هستند. در یک بررسی پیشینه پژوهشی به روش سنتی، دستیابی به نتیجه‌گیری کلی از نوع فراتحلیل، بسیار دشوار است (کازبی، ۲۰۰۹؛ ترجمه نفیسی و گنجی، ۱۳۸۹).

هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی فراتحلیلی تمامی پژوهش‌های انجام گرفته داخلی در زمینه خلاقیت به منظور بازنگری مطالعات پیشین و ترکیب نتایج آن‌ها برای پاسخگویی به سؤال‌های زیر است:

- ۱- میانگین اندازه اثر کلی متغیرهای همبسته با خلاقیت در ایران چه مقدار است؟
- ۲- آیا مطالعات مورد بررسی همگون و متجانس هستند؟
- ۳- آیا مطالعات مورد بررسی دارای تورش چاپ و انتشار هستند؟

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر از نوع فراتحلیل است. در این پژوهش ابتدا با استفاده از کلید واژه‌های خلاقیت، آفرینندگی، خلاق، آفریننده و نظیر این‌ها در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و خارجی آی‌اس‌سی^۱، پاب‌مد^۲، سایک اینفو^۳، اریک^۴، مدلاین^۵، ای‌اس‌ای^۶، اس‌آی‌دی^۷، مگ ایران^۸، ایران داک^۹، ایران مدکس^{۱۰}، ایران سایک^{۱۱}، ریک^{۱۲}، ایراست^{۱۳}، سایک آرتیکلز^{۱۴}، اس‌سی‌آی / اس‌اس‌سی‌آی^{۱۵} و موتورهای جستجوی گوناگون به یافتن و جمع‌آوری تمام مقاله‌های منتشر شده به زبان فارسی و انگلیسی، خلاصه مقالات همایش‌ها، نتایج پژوهش‌های کشوری و استانی، پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری اقدام شد که به نحوی به بررسی خلاقیت در ایران پرداخته بودند. همچنین برای یافتن پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد، دکتری و دکترای حرفه‌ای که گزارش پژوهشی آن‌ها به صورت مقاله چاپ نشده بود به دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی مراجعه شد. بدین ترتیب تمامی پژوهش‌های انجام شده در فاصله سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۱ گردآوری شدند.

برای وارد کردن هر پژوهش در فراتحلیل ملاک‌های زیر در نظر گرفته شدند:

1. ISC
2. PubMed
3. psycINFO
4. ERIC
5. MEDLINE
6. ASE
7. SID
8. Magiran
9. Irandoc
10. Iranmedex
11. Iranpsych
12. riec
13. irost
14. psycARTICLES
15. SCI/ SSCI

- ۱- پژوهش‌ها در سازمان‌ها، دانشگاه‌ها و/یا مراکز آموزش عالی انجام شده باشند.
- ۲- پژوهش‌ها در مقاطع کارشناسی ارشد و/یا دکتری انجام شده باشند.
- ۳- پژوهش‌ها با استفاده از ابزارها و روش‌های معتبر و دارای ویژگی‌های روان‌سنجی مطلوب انجام شده باشند.
- ۴- پژوهش‌ها حداقل بر روی ۱۰۰ نفر آزمودنی انجام شده باشند.
- ۵- پژوهش‌ها با روش همبستگی و/یا پس‌رویدادی انجام شده باشند.
- ۶- پژوهش‌ها از نظر اصول روش‌شناختی به درستی انجام شده باشند.
- ۷- پژوهش‌ها اندازه اثر را گزارش کرده یا اطلاعات لازم برای محاسبه آن را ارائه کرده باشند.

همچنین برای انتخاب و استخراج اطلاعات پژوهش‌های گوناگون نسبت به تهیه یک فهرست و ارسی اقدام شد. محتوای این فهرست با تکیه بر ادبیات پژوهشی و نظرسنجی از سه نفر از صاحب‌نظران فراتحلیل و خلاقیت تهیه و نهایی شد. از این فهرست برای کدگذاری پژوهش‌ها استفاده و کدگذاری توسط دو نفر ارزشیاب به صورت جداگانه صورت گرفت. سرانجام پایایی این ارزشیاب‌ها با ضریب کاپا معادل ۰/۸۳ محاسبه شد. در پاره‌ای موارد پژوهشگران ناگزیر از اصلاح بخش‌های گوناگون پژوهش‌ها از جمله روش‌های آماری آن‌ها شدند. با توجه به ملاک‌های ورود پژوهش‌ها در فراتحلیل حاضر و همچنین نتایج ارزیابی‌ها، از میان پژوهش‌های انجام شده فقط ۱۲ پژوهش انتخاب و مورد تحلیل قرار گرفتند. بسیاری از صاحب‌نظران، انجام فراتحلیل حتی بر روی تعداد مطالعاتی بسیار کمتر از این را به شرط رعایت ملاک‌ها و شرایط، قابل قبول می‌دانند (بورنشتین و همکاران، ۲۰۰۹؛ بورنشتین و همکاران، ۲۰۰۵؛ ترجمه دل‌اور و گنجی، ۱۳۹۱؛ هومن، ۱۳۸۷).

تحلیل داده‌های پژوهش بر اساس ضریب همبستگی پیرسون (هومن، ۱۳۸۷؛ دل‌اور، ۱۳۸۴) برای مدل اثرهای ثابت^۱ صورت پذیرفت. تمام عملیات آماری با ویرایش دوم نرم‌افزار جامع

1. fixed effect model

فرا تحلیل^۱ (بورنشتین و همکاران، ۲۰۰۹؛ بورنشتین و همکاران، ۲۰۰۵؛ ترجمه دلاور و گنجی، ۱۳۹۱) انجام شد.

یافته‌های پژوهش

جدول ۱ فرا تحلیل مطالعات خلاقیت را بر اساس ۱۲ مطالعه نشان می‌دهد. میانگین اندازه اثر کلی مطالعات انجام شده در زمینه خلاقیت برای مدل اثرات ثابت برابر ۰/۴۹۶ و برای اثرات تصادفی برابر ۰/۴۹۷ می‌باشد که هر دو در سطح ۰/۰۰۱ معنادار هستند. بدین ترتیب، فرض صفر مبنی بر اینکه متوسط کلی اندازه اثر رابطه ندارد رد می‌شود. بر اساس ملاک‌های کوهن (۱۹۸۸؛ نقل از هومن، ۱۳۸۹) برای تفسیر معناداری عملی اندازه اثر، ارزش‌های d بالا نشانگر میزان اندازه اثر زیاد هستند. بنابراین، میانگین اندازه اثر پژوهش حاضر (۰/۴۹۶) را می‌توان به عنوان اثر متوسط رو به زیاد متغیرهای همبسته با خلاقیت تفسیر کرد.

1. Comprehensive Meta- Analysis, Version 2.0 (CMA)

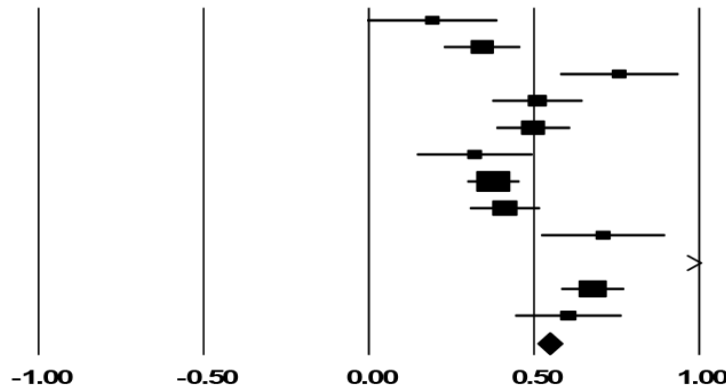
جدول ۱. داده‌های فراتحلیل متغیرهای همبسته با خلاقیت

ردیف	مطالعات	سال	n	نمونه گیری	r	Z فیشر	SE
۱	آگاهی اصفهانی و همکاران	۱۳۸۳	۱۰۰	۱	۰/۱۹	۰/۱۹۲	۰/۱۰۲
۲	شیخ الاسلامی و رضویه	۱۳۸۴	۲۸۰	۱	۰/۳۳	۰/۳۴۳	۰/۰۶۰
۳	قنبری زرنندی و همکاران	۱۳۸۸	۱۲۰	۱	۰/۶۴	۰/۷۵۳	۰/۰۹۲
۴	به پژوه و همکاران	۱۳۸۹	۲۰۳	۱	۰/۴۷	۰/۵۱۰	۰/۰۷۱
۵	پیوسته گر و همکاران	۱۳۸۹	۳۰۰	۱	۰/۴۶	۰/۴۹۷	۰/۰۵۸
۶	کلانتر قریشی و همکاران	۱۳۹۰	۱۲۵	۱	۰/۳۱	۰/۳۲۱	۰/۰۹۱
۷	کاظمی و جعفری	۱۳۹۰	۵۹۰	۱	۰/۳۶	۰/۳۷۷	۰/۰۴۱
۸	قدرتی و همکاران	۱۳۹۰	۳۳۰	۱	۰/۳۹	۰/۴۱۲	۰/۰۵۵
۹	کرمی و علی آبادی	۱۳۹۱	۱۱۰	۱	۰/۶۱	۰/۷۰۹	۰/۰۹۷
۱۰	زارع و آخوندی	۱۳۹۱	۳۰۰	۱	۰/۸۱	۱/۱۲۷	۰/۰۵۸
۱۱	سیف	۱۳۹۱	۴۱۰	۱	۰/۵۹	۰/۶۷۸	۰/۰۵۰
۱۲	ترابی و سیف	۱۳۹۱	۱۴۷	۱	۰/۵۴	۰/۶۰۴	۰/۰۸۳

توضیح: روش نمونه گیری: تصادفی ۱ و غیر تصادفی ۲

نمودار ۱ فاصله اطمینان اندازه اثر ۱۲ مطالعه برای خلاقیت را نشان می‌دهد. همان‌طور که در نمودار ۱ مشاهده می‌شود بجز مطالعه شماره ۱ اندازه اثر سایر مطالعات مورد بررسی در سطوح ۰/۹۵ تا ۰/۹۹ درصد معنادار هستند و همان‌گونه که پیش‌تر آمد میانگین اندازه اثر کلی تمام این ۱۲ مطالعه در هر دو مدل اثرات ثابت و تصادفی در سطح ۰/۰۰۱ معنادار است. بالاترین اندازه اثر در ۱۲ مطالعه مورد بررسی به ترتیب مربوط به مطالعات شماره ۱۰ (۱/۱۲۷)، ۳ (۰/۷۵۳)، ۹ (۰/۷۰۹)، ۱۱ (۰/۶۷۸)، ۱۲ (۰/۶۰۴) و ۴ (۰/۵۱۰) است.

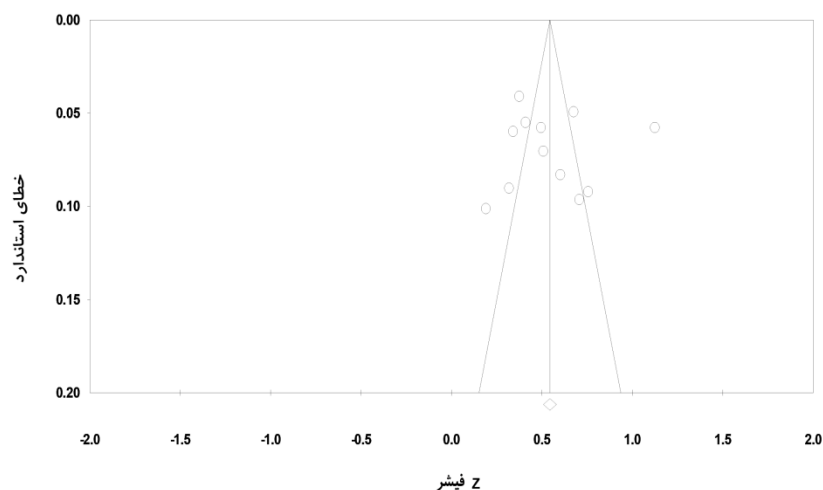

نمودار ۱. فاصله اطمینان اندازه اثر متغیرهای همبسته با خلایق

برای بررسی ناهمگونی^۱ مطالعات از شاخص کیو^۲ استفاده شد. شاخص کیو برای ۱۲ مطالعه با درجه آزادی ۱۱ برابر با ۱۶۹/۳۱۰ محاسبه شد که در سطح ۰/۰۰۱ معنادار است؛ بنابراین، فرض صفر تأیید شده و نتیجه می‌گیریم که مطالعات مورد بررسی نامتجانس و ناهمگون هستند. هر چند تعداد مطالعات کم نیست، با این حال آماره I^2 نیز محاسبه شد و برابر ۹۳/۵۰۳ است که باز هم نشانگر ناهمگونی بسیاری در مطالعات است. بدین ترتیب، مطالعات مورد بررسی در یک اندازه اثر حقیقی مشترک هستند و تفاوت‌های اندازه اثر ناشی از خطای نمونه‌گیری است. از سوی دیگر محاسبه‌های مربوط به اثر تصادفی نیز معنادار بودند؛ بنابراین، ناهمگونی مطالعات ناشی از روش آماری نیست، به همین دلیل از مدل اثرهای ثابت استفاده و نسبت به جست و جوی متغیرهای تعدیل‌کننده اقدام شد. همچنین برای بررسی تورش چاپ و انتشار^۳، نمودار کیفی توسط نرم‌افزار جامع فراتحلیل ترسیم شد و از N ایمن از خطای کلاسیک استفاده شد. همان‌گونه که نمودار ۲ نشان می‌دهد، پژوهش حاضر تا اندازه‌ای دارای تورش چاپ و انتشار است. این امر می‌تواند ناشی از حجم نمونه مطالعات استفاده شده باشد. آزمون

1. heterogeneity
2. Q index
3. publication bias

N ایمن از خطای کلاسیک نیز نشان داد که تفاوت بین مطالعات مشاهده شده و مطالعات جا افتاده مهم است.

نمودار ۲. نمودار کیفی خطای استاندارد بر اساس Z فیشر در مدل اثرات ثابت

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر برای بررسی فراتحلیلی متغیرهای همبسته با خلاقیت انجام شد، تا از این رهگذر ضمن ترکیب یافته‌های متفاوت مطالعات موجود، امکان نتیجه‌گیری دقیق‌تر در این زمینه را فراهم سازد. نتایج نشان داد که میانگین اندازه اثر کلی مطالعات انجام شده در زمینه خلاقیت برای مدل اثرات ثابت برابر ۰/۴۹۶ و برای اثرات تصادفی برابر ۰/۴۹۷ است که هر دو در سطح ۰/۰۰۱ معنادار هستند. بنابراین، میانگین اندازه اثر پژوهش حاضر (۰/۴۹۶) را می‌توان به عنوان اندازه اثر متوسط تا زیاد خلاقیت تفسیر کرد.

یافته‌های این پژوهش نشان داد که بین سبک شناختی استقلال-وابستگی میدانی (آگاهی اصفهانی و همکاران، ۱۳۸۳)؛ انگیزش بیرونی، انگیزش درونی و جنسیت (شیخ‌الاسلامی و رضویه، ۱۳۸۴)؛ هوش هیجانی و باورهای معرفت‌شناختی (قنبری زرنندی، غفاری مجلج،

هاشمی رزینی، ۱۳۸۸)؛ ابعاد جهت‌گیری هدفی (به‌پژوه و همکاران، ۱۳۸۹)؛ بهزیستی ذهنی (پیوسته‌گر و همکاران، ۱۳۸۹)؛ صفات شخصیتی (کلانتر قریشی و همکاران، ۱۳۹۰)؛ فعالیت‌ها و ویژگی‌های معلم (کاظمی و جعفری، ۱۳۸۷)؛ هوش، سن و رضامندی زناشویی والدین (قدرتی و همکاران، ۱۳۹۰)؛ تفکر انتقادی و شادکامی (کرمی و علی‌آبادی، ۱۳۹۱)؛ سبک‌های تفکر (زارع و آخوندی، ۱۳۹۱)؛ ترابی و سیف، ۱۳۹۱)؛ جهت‌گیری‌های هدف در درس ریاضی (سیف، ۱۳۹۱) با خلاقیت اندازه‌اثر معنادار وجود دارد.

در نمونه‌گیری مطالعات پیشین برای بررسی فراتحلیل حاضر، به‌گونه‌ای عمل شد تا از تورش در نمونه‌گیری از یافته‌ها، بحث درون و بیرون سطل آشغال، یکتایی و عدم استقلال اثرات، تأکید بیش از حد بر اثرات انفرادی و سرانجام مشکل ترکیب سیب‌ها و پرتغال‌ها به‌عنوان محدودیت‌های فراتحلیل تا سرحد امکان پیشگیری شود (دلاور، ۱۳۸۴؛ هومن، ۱۳۸۷). از این رو، به منظور رعایت اصول اخلاقی پژوهش بدون هیچ‌گونه پیش‌داوری نسبت به گردآوری تمامی پیشینه پژوهشی موجود اقدام و از معرفی پژوهش‌های ضعیف به لحاظ روش‌شناسی، یافته‌ها و ... خودداری شد. شایان ذکر است که در پژوهش حاضر فقط ۱۲ مطالعه دارای ملاک‌های لازم و مناسب برای وارد کردن در فراتحلیل بودند. بسیاری از صاحب‌نظران، انجام فراتحلیل حتی بر روی تعداد مطالعاتی کمتر از این را به شرط رعایت ملاک‌ها و شرایط پذیرفتنی می‌دانند (بورنشتین و همکاران، ۲۰۰۹؛ هومن، ۱۳۸۷).

همان‌گونه که در مقدمه آمد، خلاقیت با متغیرهای بسیاری همبسته است و از ابعاد گوناگون بررسی شد. اما متأسفانه ضعف پژوهش‌های انجام شده در زمینه‌های مختلف از جمله رعایت نکردن اصول روش‌شناسی باعث شد تا امکان استفاده از تمام پژوهش‌ها میسر نشود. از این رو بستر مناسب برای بررسی تمامی متغیرهای همبسته با خلاقیت و تعیین و بررسی متغیرهای میانجی فراهم نشد. پژوهش‌های آتی با تکیه بر این یافته می‌توانند به بررسی سایر متغیرهای همبسته با خلاقیت، عوامل تأثیرگذار بر آن، متغیرهای میانجی و مواردی از این قبیل بپردازند.

در کتاب راهنمای انتشارات انجمن روان شناسی آمریکا^۱ (۲۰۰۹) گفته شده، برای اینکه خواننده اهمیت یافته‌های شما را به طور کامل درک کند، تقریباً همیشه لازم است که نوعی اندازه اثر یا نیروی رابطه در بخش نتایج گزارش شود. از این گذشته انجام مطالعات فراتحلیل نیازمند محاسبه اندازه اثر است که در پاره‌ای موارد بسیار دشوار و وقت گیر است. پژوهشگران باید ترغیب شوند تا ضمن به کارگیری روش‌های آماری مناسب، مقدار اندازه اثر را نیز در گزارش‌های خود ارائه نمایند و سردبیران و ویراستاران مجله‌های علمی نیز در این زمینه اهتمام ورزند تا چراغی فراروی پژوهش‌های بعدی باشد. برای تعیین اندازه اثر روش‌های مختلفی وجود دارند که علاقه‌مندان برای دسترسی به آن‌ها می‌توانند به کتاب‌های آمار پیشرفته مراجعه کنند.

سپاسگزاری

پژوهش حاضر با صرف وقت و هزینه شخصی انجام شده و هیچ فرد و سازمانی هزینه‌های آن را پرداخت نکرده است. از خانم دکتر رزیتا ذبیحی برای مطالعه پیش‌نویس مقاله و ارائه پیشنهادهای ارزشمند سپاسگزاریم. پروفیسور مایکل بورنشتین و همکارانش برای در اختیار گذاشتن نرم‌افزار جامع فراتحلیل و مشورت‌های ارزشمند در خور تقدیر ویژه‌اند.

1. American Psychological Association (APA)

منابع

- ابراهیمی، احترام (۱۳۸۴). بررسی و مقایسه بین سبک‌های مقابله با فشار روانی، خلاقیت هیجانی و سلامت روان در دختران دانشجوی ورزشکار و غیر ورزشکار دانشگاه تربیت معلم تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تربیت معلم تهران.
- ابطحی، معصومه السادات؛ ندری خدیجه (۱۳۹۰). رابطه خلاقیت و سازگاری اجتماعی با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه شهر زنجان. *فصلنامه علمی-پژوهشی تحقیقات مدیریت آموزشی*. ۳(۲): ۱۵-۲۸.
- ابوترایان، محمدرضا (۱۳۸۴). خلاقیت چیست. پادنگ، (۹ و ۱۰): ۳۵-۳۷.
- احمدی، غلامعلی؛ عبدالملکی، شوبو (۱۳۹۱). بررسی تأثیر آموزش علوم تجربی مبتنی بر رویکرد اکتشافی بر خلاقیت و انگیزه پیشرفت دانش‌آموزان. *فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، ۲(۲): ۹۵-۱۲۳.
- احمدی، محمدحسن (۱۳۸۵). خلاقیت ویژگی انسان. فرهنگ و هنر، بیناب، (۱۰): ۵۴-۵۹.
- احمدیان، حسام (۱۳۸۸). بررسی رابطه نیازهای روانی بنیادین (خودمختاری، شایستگی و ارتباط) و خلاقیت در دانش‌آموزان مقطع پیش دانشگاهی شهرستان کامیاران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی - دانشگاه علامه طباطبایی.
- اخلاقی، فریده؛ مخبر، نغمه؛ شاکری، محمدتقی؛ شمسا، فاطمه (۱۳۹۱). رابطه افسردگی، اضطراب، عزت نفس، رضایت زناشویی و عوامل جمعیت شناختی باترس از زایمان در زنان نخست‌زا. *مجله علمی پژوهشی اصول بهداشت روانی*، ۱۴(۲): ۱۲۱-۱۳۲.
- ادیبی، زهرا؛ گل‌پرور، محسن؛ مصاحبی، محمدرضا (۱۳۹۰). نقش تعدیل‌کننده کنترل شغلی در رابطه گرانباری، ابهام و تعارض نقش با پیامدهای رفتاری مثبت و منفی. *دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*، ۱۲(۱): ۵۴-۶۵.
- اسدی، نسرین (۱۳۹۰). کیست این خلاقیت. شادکامی و موفقیت، سال هشتم، خرداد ۱۳۹۰ شماره ۸۸: ۱۹.
- افروز، غلامعلی (۱۳۷۱). نقش اعتماد به نفس در خلاقیت نوجوانان و جوانان. پیوند، (۱۵۹): ۲۰۸-۲۱۴.
- افروز، غلامعلی (۱۳۷۱). نوجوان، استقلال شخصیت و خلاقیت. پیوند، (۱۵۸): ۱۴۰-۱۴۴.

- افروز، غلامعلی؛ یزدان پناه، جمیل؛ کریمیان، حیدر (۱۳۹۱). اثربخشی برنامه دانش افزایی تخصصی مادران بر خلاقیت کودکان تیزهوش. *فصلنامه راهبردهای آموزش*، ۵(۱): ۴۵-۵۰.
- افشارکهن، زهرا؛ عصاره، علیرضا (۱۳۹۰). بررسی تأثیر آموزش خلاقیت به معلمان بر خلاقیت دانش آموزان. *فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، ۱(۲): ۲۹-۵۵.
- افشاری، مهدی (۱۳۸۸). خلق کنید، بازه‌ام خلق کنید، همیشه خلق کنید. *فصلنامه انجمن صرع ایران*، ۷(۲۵): ۲۴.
- افضل‌خانی، مریم؛ نادری، عزت‌الله؛ شریعتمداری، علی؛ سیف‌نراقی، مریم (۱۳۸۹). بررسی ساختار برنامه ریزی درسی آموزش متوسطه ایران از دیدگاه استادان و متخصصان برنامه ریزی درسی به منظور طراحی الگویی راهنما برای زمینه سازی پرورش خلاقیت دانش آموزان. *فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی*، ۴(۱): ۹-۳۶.
- امامی پور، سوزان؛ سیف، علی اکبر (۱۳۸۲). بررسی تحلیلی سبک‌های تفکر در دانش آموزان و دانشجویان و رابطه آن‌ها با خلاقیت و پیشرفت تحصیلی. *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، شماره ۳: ۳۵-۵۶.
- امامی، فاطمه (۱۳۸۹). بررسی رابطه‌ی تعهد سازمانی با متغیرهایی چون استرس شغلی، خلاقیت سازمانی و انگیزش پیشرفت در کارکنان غیر پزشکی بیمارستان‌های شهر تبریز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده ادبیات و علوم انسانی - دانشگاه محقق اردبیلی.
- امیری، اکرم؛ نوروزی، داریوش (۱۳۹۱). مقایسه اثربخشی طراحی آموزشی دو روش ابداعانه حل مسئله و بارش مغزی بر میزان خلاقیت دانشجویان دوره‌های آموزش الکترونیکی دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی. *فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، ۱(۴): ۸۵-۱۲۰.
- امیری، شعله؛ اسعدی، سمانه (۱۳۸۶). روند تحولی خلاقیت در کودکان. *تازه‌های علوم شناختی*، ۹(۴): ۲۶-۳۲.
- امین بیدختی، علی اکبر؛ حمزئیان، عظیم؛ صباغیان، زهرا. (۱۳۸۸). بررسی رابطه بین جو سازمانی و خلاقیت در معلمان مدارس ابتدایی شهر سمنان. *علوم تربیتی و روان‌شناسی*، ۱۶(۱): ۴۳-۶۸.
- انجمن روان‌شناسی آمریکا (۲۰۰۷). *فرهنگ توصیفی انجمن روان‌شناسی آمریکا*، (ترجمه گروه مترجمان، ۱۳۹۱). تهران: نشر ارس.

اوجی نژاد، احمدرضا (۱۳۸۳). بررسی تأثیر الگوی تدریس بدیعه پردازی بر پرورش خلاقیت دانش‌آموزان در درس انشا مدارس راهنمایی شهرستان شیراز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی.

ایرانپور مبارکه، نفیسه (۱۳۸۹). بررسی رابطه بین خلاقیت و شیوه‌های مقابله با استرس و تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر شیوه‌های مقابله با استرس در دانش‌آموزان دختر دوره راهنمایی شهر مبارکه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی - دانشگاه علامه طباطبائی. آزاد مرزآبادی، اسفندیار؛ هوشمندجا، منیجه؛ پورخلیل، مجید (۱۳۹۱). رابطه معنویت سازمانی با توانمندسازی روان‌شناختی، خلاقیت، هوش معنوی، استرس شغلی و رضایت شغلی کارکنان دانشگاه. مجله علوم رفتاری، ۶(۲): ۱۸۱-۱۸۷.

آشنایی، منیژه (۱۳۷۶). بررسی ارتباط «خلاقیت» بین دانش‌آموزان ورزشکار و غیر ورزشکار شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی. آقابابایی، راضیه؛ هویدا، رضا؛ سیادت، علی؛ رحیمی، حمید (۱۳۹۰). تحلیل استراتژی‌های خودرهبری و ارتباط آن با خلاقیت اعضای هیئت علمی دانشگاه علم و صنعت. پژوهش‌نامه مدیریت تحول، ۳(۵): ۲۴-۴۳.

آگاهی اصفهانی، بیتا؛ نشاط دوست، حمیدطاهر؛ نائلی، حسین (۱۳۸۳). بررسی رابطه سبک شناختی استقلال - وابستگی میدانی با خلاقیت. مجله روان‌شناسی، ۲۹، ۱(۱): ۳۶-۵۱. آگیلا روفایی، مریم (۱۳۷۷). ویژگی‌ها و کارکرد خانواده به عنوان دو عامل تعدیل‌کننده و واسطه‌ای برای رشد بهینه و افزایش خلاقیت در کودکان و نوجوانان. روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران، (۵۷).

بابا پورخیرالدین، جلیل (۱۳۷۸). خلاقیت، توصیف؛ محدودیت‌ها و روش‌های ایجاد خلاقیت. پیوند، ۲۴(۱): ۱۰۵-۱۱۳.

باباعلی، فاطمه (۱۳۸۴). مقایسه سبک‌های تفکر و رابطه آن با خلاقیت در بین دانشجویان رشته‌های علوم انسانی و هنر دانشگاه‌های تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه الزهرا.

- برات دستجردی، نگین (۱۳۸۰). بررسی تأثیر الگوی تدریس بدیعه پردازی (سینکتیکز) بر عملکرد تحصیلی (پیشرفت، نگرش) و پرورش خلاقیت دانش‌آموزان در درس تعلیمات اجتماعی مدارس ابتدایی دخترانه و پسرانه ناحیه ۳ آموزش و پرورش استان اصفهان ۸۱-۱۳۸۰. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تربیت معلم تهران.
- البرزی، محبوبه (۱۳۹۰). نقش باورهای فرزند پروری و نگرش مادران به تفکر خلاق بر خلاقیت کودکان. *مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان*، ۹(۲): ۷-۲۴.
- البرزی، محبوبه؛ جوکار، بهرام؛ خیر، محمد (۱۳۸۹). تأثیر ادراک از والدین و معلمان بر خلاقیت کودکان با توجه به باورهای انگیزشی آنان. *مجله روان‌شناسی*، ۱۴(۲): ۱۶۱-۱۸۱.
- البرزی، محبوبه؛ رضویه، اصغر (۱۳۹۰). تأثیر انگیزش بیرونی بر خلاقیت کودکان. *تازه‌های علوم شناختی*، ۱۳(۲): ۵۷-۶۶.
- برزین، شیرین (۱۳۸۹). خلاقیت و کودکان. رشد آموزش پیش‌دبستانی، شماره ۳ (پیاپی ۶): ۱۰-۱۱.
- بشیر بنائم، یاسر (۱۳۹۰). جایگاه خلاقیت و شهود در تفکر راهبردی. دو ماهنامه توسعه انسانی پلیس، ۸(۳۸): ۲۹-۴۹.
- بورنشتین، مایکل؛ هجز، لاری؛ هیگینز، جولیان؛ و روتشتین، هانا (۲۰۰۵). *راهنمای نرم افزار جامع فراتحلیل، ویرایش دوم*. ترجمه و افزوده‌ها: علی دلاور و کامران گنجی (۱۳۹۱). تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- بوستان، افسانه (۱۳۸۲). بررسی رابطه منبع کنترل و خلاقیت در دانشجویان دانشگاه صنعتی شریف. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه الزهراء.
- به پژوه، احمد (۱۳۸۸). خلاقیت چیست کودک خلاق کیست. پیوند، (۲۵۶): ۸-۱۱.
- بهارستانی، مریم (۱۳۸۵). فراغت، تحرک و خلاقیت. پیوند، (۳۲۱ و ۳۲۲ و ۳۲۳): ۱۲-۱۶.
- به پژوه، احمد؛ افروز، غلامعلی؛ ساداتی، سمیه سادات؛ ملتفت، قوام (۱۳۸۹). رابطه ابعاد جهت‌گیری هدفی با خلاقیت در دانش‌آموزان دبیرستانی شاغل به تحصیل در مدارس استعدادهای درخشان. *مجله مطالعات آموزش و یادگیری*، ۲(۱): ۴۹-۶۷.

بهروزی، ناصر (۱۳۷۵). بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی با خلاقیت و خلاقیت با پیشرفت تحصیلی. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز.

بهروزی، ناصر (۱۳۸۵). ضرورت پرورش خلاقیت در آموزش عالی. فصلنامه آموزش مهندسی ایران، ۲۹(۸): ۸۱-۹۵.

بیک زاده، فریده (۱۳۸۷). نقاشی و خلاقیت. فرهنگ آموزش سال چهارم تابستان و پاییز ۱۳۸۷ شماره ۱۰ و ۱۱: ۳۶-۳۷.

پاداش، فریبا؛ گل پرور، محسن (۱۳۸۹). رابطه رهبری اخلاق مدار با انگیز درونی برای نوآوری و خلاقیت کارکنان. فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، ۵(۱ و ۲): ۱۰۳-۱۱۰.

پاکروان، مرضیه (۱۳۸۴). مرز نوآوری و بدعت. نامه جامعه، ۱۸(۱): ۳۹.

پدیداران مقدم، سیما (۱۳۹۰). بررسی تأثیر برنامه‌های خانه‌های اسباب بازی بر خلاقیت کودکان ۳-۷ سال در سال تحصیلی ۱۳۹۱. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبائی.

پورجعفر، محمدرضا؛ انصاری، مجتبی؛ محمودی‌نژاد، هادی؛ علیزاده، امین (۱۳۸۹). بررسی تحلیلی چگونگی آفرینش‌گری کودکان در طراحی فضاها و محوطه‌های شهری با تأکید بر رابطه «خلاقیت» و «طراحی کالبدی» فضاهای بازی کودکان. مدیریت شهری، ۲۵(۲): ۶۳-۸۲.

پورجلی، فریبا (۱۳۷۹). بررسی تفاوت‌های جنسیتی در تأثیر انگیزش بیرونی (پاداش) بر خلاقیت دانش‌آموزان. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شیراز.

پوردهقان، حمید؛ اسلامی، آمنه (۱۳۸۸). کودک درون و خلاقیت در هنر. هنرهای زیبا-هنرهای تجسمی (هنرهای زیبا)، ۱۶(۴۰): ۵-۱۴.

پورطهماسی، سیاوش؛ تاجور، آذر؛ سیدکلان؛ سیدمحمد. (۱۳۸۹). رابطه بین عوامل فردی و سازمانی با خلاقیت مدیران مدارس متوسطه شهرستان اردبیل. فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۱(۱): ۲۲-۴۰.

پیرخانفی، علیرضا (۱۳۸۹). نقش فناوری‌های یادگیری در پرورش خلاقیت دانش‌آموزان. فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۱(۱): ۵۹-۷۳.

- پیرخائفی، علیرضا (۱۳۷۲). بررسی رابطه هوش و خلاقیت در بین دانش آموزان پسر مقطع دوم نظری دبیرستان‌های شهر تهران. پایان نامه. دانشگاه علامه طباطبایی.
- پیرخائفی، علیرضا؛ برجعلی، احمد؛ دلاور، علی؛ اسکندری، حسین (۱۳۸۸). تأثیر آموزش خلاقیت بر مؤلفه‌های فراشناختی تفکر خلاق دانشجویان. فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی، ۳(۲): ۵۱-۶۱.
- پیرخائفی، علیرضا؛ بهرامی، هادی (۱۳۸۱). بررسی رابطه هوش و خلاقیت نزد دانش آموزان پسر شهر تهران. چکیده مقاله‌های اولین کنگره سراسری روان شناسی ایران.
- پیرخائفی، علیرضا؛ رفیعیان، هاجر (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین هوش هیجانی و سلامت روانی معلمان با خلاقیت دانش آموزان مدارس ابتدایی شهرستان بهشهر. فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۱(۴): ۱۹-۳۵.
- پیرخائفی، علیرضا؛ محمدزاده، علی (۱۳۸۹). بررسی عوامل مؤثر بر وضعیت خلاقیت در دانشگاه از دیدگاه اساتید و دانشجویان. فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی، ۴(۲): ۴۳-۵۳.
- پیرخائفی، علیرضا؛ معنوی پور، داود؛ پاشا شریفی، حسن (۱۳۸۶). مقایسه خلاقیت و هوش دانشجویان رشته‌های مختلف تحصیلی. فصلنامه اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی، ۳(۲): ۲۹-۴۲.
- پیوسته گر، مهرانگیز؛ دستجردی، الهام؛ دهشیری، غلامرضا (۱۳۸۹). رابطه خلاقیت و بهزیستی ذهنی در دانشجویان. مجله علوم رفتاری، ۴(۳): ۲۰۷-۲۱۳.
- تبریزی، جعفرصادق (۱۳۸۶). تفاوت خلاقیت با نوآوری. هوش مصنوعی، ۱(۳): ۴۴-۴۵.
- ترابی، فاطمه؛ سیف، دیبا (۱۳۹۱). نقش سبک‌های تفکر در پیش بینی ابعاد خلاقیت در دانشجویان استعداد درخشان و ممتاز. مجله علوم رفتاری، ۶(۴): ۳۶۹-۳۷۶.
- ترجمه ماندانا سلحشور (۱۳۸۳). آیا می‌دانید چگونه می‌توان کودکانی خلاق تربیت کرد؟ روان شناسی و علوم تربیتی، پیوند. ۱(۳۰۱): ۲۵-۳۱.
- ترجمه‌ام. آزاد (۱۳۷۵). منظور از روش‌های یادگیری خلاق چیست (قسمت اول). روان شناسی و علوم تربیتی، رشد معلم، ۲(۱۲۲): ۵۸-۶۰.
- ترجمه‌ام. آزاد. (۱۳۷۵). منظور از روش‌های یادگیری خلاق چیست (قسمت دوم). روان شناسی و علوم تربیتی، رشد معلم، ۳(۱۲۳): ۴۶-۴۹.

تقی‌نژاد، نوشین (۱۳۸۸). بررسی تأثیر بازهای رایانه‌ای پرخاشگرانه و غیر پرخاشگرانه بر خلاقیت و خودپنداره نوجوانان دختر و پسر شهرستان بندرعباس در سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷. پایان نامه کارشناسی ارشد. پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی - دانشگاه پیام نور استان تهران.

جانمردی سقز، لاله (۱۳۸۸). نقش آزمایشگاه مدارس در رشد خلاقیت دانش‌آموزان. پیوند شماره ۳۶-۳۸: ۳۶۴.

جاویدی کلانه جعفرآبادی، طاهره (۱۳۷۳). بررسی رابطه جو عاطفی خانواده با خلاقیت کودکان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تربیت مدرس.

جلی آده، پریچهر؛ سبحانی، عبدالرضا (۱۳۹۱). تأثیر به‌کارگیری روش‌های تدریس خلاق بر خلاقیت دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی استان گلستان در سال تحصیلی ۹۱-۹۰. فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۲(۲): ۱۴۷-۱۶۶.

جرجانی، عبدالرحمن (۱۳۸۷). خلاقیت در آموزش و پرورش (تهدیدها، فرصت‌ها و ارائه راه حل‌های پیشنهادی). اقتصاد، کار و جامعه، ۱۰۳(۱): ۵۸-۶۱.

جعفری مقدم، سعید؛ فخارزاده، آرزو سادات (۱۳۹۰). توسعه نگرش کارآفرینانه در کتاب‌های درسی (مطالعه موردی: کتاب‌های فارسی دوره دبستان). توسعه کارآفرینی، ۳(۱۱): ۴۷-۶۶.

جعفری، مریم (۱۳۸۹). تأثیر نمایش خلاق بر رفتار کودکان پیش‌دبستانی. فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۱(۱): ۹۹-۱۱۱.

جعفریان یسار، حمید (۱۳۸۰). پرورش خلاقیت (قسمت دوم)، روان‌شناسی و علوم تربیتی، رشد معلم، ۱۵۷(۱): ۲۰-۲۳.

جمالی فیروزآبادی، محمود؛ سپهریان حیدرزاده، منوچهر؛ جلالی کشاورز، مریم (۱۳۸۹). تأثیر روش‌های آموزش نقاشی بر افزایش خلاقیت کودکان. تحقیقات روان‌شناختی، ۲(۷): ۱۰۴-۱۱۱.

جوکار، بهرام؛ البرزی، محبوبه (۱۳۸۹). رابطه ویژگی‌های شخصیت با خلاقیت هیجانی و خلاقیت شناختی. مطالعات روان‌شناختی، ۶(۱): ۸۹-۱۱۰.

جوکار، بهرام؛ خیر، محمد؛ البرزی، محبوبه (۱۳۸۷). خلاقیت در کودکان: بررسی مدل علی کنترل ادراک شده، سبک‌های انگیزشی و خلاقیت. فصلنامه علمی پژوهشی روان‌شناسی دانشگاه تبریز، ۳(۱۲): ۱۴۷-۱۷۳.

جهانی، جعفر (۱۳۸۵). بررسی تحلیلی و مقایسه‌ای تأثیر رویکردهای مختلف خلاقیت بر پرورش روحیه‌ی پژوهشگری کودکان و نوجوانان. *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*، ۲۵ (۴): ۶۱-۴۷.

چراغ چشم، عباس (۱۳۸۶). بررسی تأثیر شیوه‌های تدریس مبتنی بر تکنیک‌های خلاقیت در آموزش و یادگیری دانش آموزان. *دوفصلنامه تربیت اسلامی*، ۳ (۵): ۳۶-۷.

حاتمی ورنوسفادرائی، محمدرضا (۱۳۸۷). خلاقیت. *آفتاب اسرار*، سال دوم، بهار ۱۳۸۷، شماره ۸: ۸۵-۹۲.

حاتمی ورنوسفادرائی، محمدرضا (۱۳۸۷). ضرورت خلاقیت. *آفتاب اسرار*، سال دوم، بهار ۱۳۸۷، شماره ۵: ۶۸-۷۱.

حاتمی، زهرا (۱۳۸۹). راهبردهای افزایش خلاقیت در دانش آموزان. *رشد مشاور مدرسه* ۶ (۲): ۵۰-۵۳.

حاجیلو، نادر؛ صبحی قرا ملکی، ناصر؛ نوری، سعیده (۱۳۹۰). رابطه خلاقیت، وظیفه شناسی، جنبه‌های انگیزشی و نگرشی زمان با مدیریت زمان. *فصلنامه دانش و پژوهش در روان شناسی کاربردی*، ۱۲ (۴): ۲۹-۲۰.

حسن زاده، رمضان، ایمانی فر، پریسا (۱۳۸۹). رابطه خلاقیت و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی نوجوانان و جوانان. *مجله تخصصی جامعه شناسی*، ۱ (۳): ۶۵-۵۵.

حسین پور، رضا (۱۳۷۷). بررسی میزان تأثیر تمرین پرورش خلاقیت در رشد خلاقیت دانش آموزان. *پایان نامه کارشناسی ارشد*. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن.

حسینجانی، ابوالقاسم (۱۳۹۰). داستان خلاقیت. *شادکامی و موفقیت*، سال هشتم، فروردین ۱۳۹۰، شماره ۸۶: ۱۱.

حسینی، افضل السادات (۱۳۷۶). خلاقیت. *تربیت*، ۱۳ (۲): ۱۲-۱۵.

حسینی، افضل السادات (۱۳۷۹). خلاقیت و شیوه‌های پرورش آن. *مجله استعدادهای درخشان*، ۹ (۲): ۱۱۷-۱۲۹.

حسینی، افضل السادات (۱۳۸۲). بررسی تأثیر برنامه آموزش خلاقیت بر دانش، نگرش و مهارت معلمان. *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ۲ (۵): ۵۳-۶۴.

- حسینی، افضل السادات (۱۳۸۴). نقش نیم کره‌های مغز در خلاقیت. *خلاقیت و نوآوری*، (۲۰): ۱-۲۵.
- حسینی، افضل السادات (۱۳۸۶). بررسی تأثیر برنامه آموزش خلاقیت معلمان بر خلاقیت پیشرفت تحصیلی و خودپنداره دانش آموزان. *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ۶(۲۳): ۱۴۷-۱۶۸.
- حسینی، افضل السادات (۱۳۸۵). الگوی رشد خلاقیت و کارایی آن در ایجاد مهارت تدریس خلاق در معلمان ابتدایی. *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ۵(۱۵): ۱۷۷-۲۰۱.
- حسینی، افضل السادات؛ محمودی، نورالدین (۱۳۸۹). خلاقیت از منظر معرفت شناسی ملاصدرا و دلالت‌های تربیتی آن (با تأکید بر حوزه اصول و روش). *اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۶(۱۵): ۹۴-۱۲۹.
- حسینی، سیدحسام (۱۳۸۸). تفکر خلاق مبنای شیوه‌های آموزشی پیامبر (ص). دانشگاه اسلامی، ۱۲(۲): ۲۱-۴۳.
- حسینی، معصومه؛ صادقی، طاهره (۱۳۸۹). عوامل مؤثر بر خلاقیت و نوآوری اعضای هیئت علمی و ارائه راهکار به منظور ارتقاء. *مجله راهبردهای آموزش*، ۳(۱): ۱-۶.
- حسینی خواه، نجمه؛ واحدیان، مجتبی (۱۳۹۰). مقایسه‌ی سبک‌های دلبستگی و خلاقیت در دانشجویان دختر و پسر. *فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، ۱(۲): ۸۹-۱۰۹.
- حسینی نسب، الهام؛ شریفی؛ حامد (۱۳۸۹). بررسی رابطه بین سبک‌های یادگیری و خلاقیت با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان (دختر و پسر) پایه سوم دوره متوسطه شهرستان بوکان در سال تحصیلی ۱۳۸۸-۸۹. *علوم تربیتی*، ۳(۱۲): ۷-۲۸.
- حصاربان، زهرا (۱۳۸۵). ارزشیابی توصیفی بستری برای پرورش خلاقیت. *نشریه روان‌شناسی و علوم تربیتی*، (۳۲۰): ۱۶-۲۴.
- حقیقی، جمال؛ بهروزی، ناصر؛ شکرکن، حسین؛ مهرابی زاده هنرمند، مهناز (۱۳۸۲). مقایسه ترکیب‌های نه‌گانه هوش و خلاقیت از لحاظ ویژگی‌های شخصیتی در دانش‌آموزان سال اول دبیرستان‌های اهواز. *مجله علوم تربیتی و روان‌شناسی*، دوره سوم، سال دهم، شماره‌های ۱ و ۲: ۵۹-۸۲.
- حیدری فارفار، علی اکبر (۱۳۸۵). تعیین آموزش روش حل مسئله بر خلاقیت دانش‌آموزان پسر و دختر کلاس سوم راهنمایی شهرستان مراغه در سال تحصیلی ۸۸-۸۴. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه تبریز.

حیدری، غلام‌حسین (۱۳۹۰). فرهنگ خلاقیت و خلاقیت فرهنگی. فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۱(۲): ۵۷-۸۸.

خان زاده، علی (۱۳۶۳). پرورش خلاقیت در کودکان. پیوند، (۵۷): ۶۱۲-۶۳۴.

خان محمدی، نعمت‌الله (۱۳۸۳). بررسی رابطه بین راهبردهای خود-نظم داده شده با باورهای انگیزشی با خلاقیت و عملکرد دانش‌آموزان سال سوم هنرستان‌های شهرستان ابهر در دروس مهارتی در سال تحصیلی ۸۳-۸۲. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه تبریز.

خدیوی زند، محمد مهدی (۱۳۸۰). خلاقیت در فضاهاى بالینی، همسانی و هم‌زمانی تفکر پژوهشی، تشخیصی و درمانی. فصلنامه تازه‌های روان‌درمانی، ۵(۱۹ و ۲۰): ۲-۲۴.

خسروانی، سولماز (۱۳۸۴). رابطه خلاقیت با پنج عامل شخصیت و سلامت روان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران.

خمسه، اکرم (۱۳۸۲). بررسی ارتباط بین حافظه معنایی و خلاقیت در دو گروه از دانش‌آموزان دختر تیزهوش و عادی: رویکرد نوروپسیکولوژیک. مطالعات زنان، (۱): ۱۵۱-۱۷۴.

خی خلیون، سلیمان (۱۳۸۱). خلاقیت و نوآوری. مجله اندیشه صادق، (۸ و ۹): ۱۱۲-۱۲۱.

دادستان، پریخ (۱۳۷۲). هوش و خلاقیت. مجله استعدادهای درخشان، (۵): ۱-۸.

داوری، رحیم (۱۳۸۶). رابطه‌ی خلاقیت و هوش هیجانی با سبک‌های کنار آمدن با استرس. اندیشه و رفتار، ۲(۶): ۴۹-۶۲.

دائمی، حمیدرضا (۱۳۷۷). ویژگی‌ها و کارکرد خانواده به عنوان دو عامل تعدیل‌کننده و واسطه‌ای برای رشد بهینه و افزایش خلاقیت در کودکان و نوجوانان. پایان‌نامه. دانشکده علوم - دانشگاه تربیت معلم تهران.

دائمی، حمیدرضا؛ مقیمی بارفروش، سیده فاطمه (۱۳۸۳). هنجاریابی آزمون خلاقیت. تازه‌های علوم شناختی، ۶(۴ و ۳): ۱-۸.

درستیان، الهام؛ میرزاخانی، پرویز (۱۳۹۱). بررسی تأثیر آموزش گروهی مادران بر افزایش خلاقیت کودکان با تأکید بر روش تحلیل رفتار متقابل. فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۲(۱):

۸۵-۱۰۵.

- دستجردی، الهام (۱۳۸۰). رابطه بین خلاقیت و بهزیستی ذهنی در دانشجویان دانشگاه الزهرا (س). پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی - دانشگاه الزهرا.
- دستغیب، سیده مریم؛ علیزاده، حمید؛ فرخی، نورعلی (۱۳۹۱). تأثیر آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر خلاقیت دانش‌آموزان دختر سال اول دبیرستان. *فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، ۱(۴): ۱-۱۷.
- دشت‌بزرگی، زهرا (۱۳۸۱). مقایسه دو روش آموزش خلاقیت، روش مبتنی بر کارکردهای نیم‌کره راست و روش مبتنی بر کارکردهای تمام مغز در میان دانش‌آموزان دختر سال اول نظری. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه الزهرا.
- دلال نصیری، سمانه (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین خلاقیت و نوآوری با رضایت شغلی شاغلان صنایع دستی شهر شیراز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی - دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت.
- دمرجیلی، فریبا؛ رسول‌نژاد، عبدالحسین (۱۳۸۷). بررسی رابطه بین ذهنیت فلسفی و میزان خلاقیت اعضا هیئت علمی دانشگاه‌های آزاد استان زنجان. *اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی*، ۴(۱): ۱۰۵-۱۲۳.
- دیانی دردشتی، اکرم (۱۳۸۹). قرآن، خلاقیت و نوآوری. *بینات*، ۱۷(۶۶): ۴۸-۶۰.
- ذکریایی، منیژه؛ سیف‌نراقی، مریم؛ شریعتمداری، علی؛ نادری، عزت‌الله (۱۳۸۷). بررسی اثر اجرای برنامه درسی با بهره‌گیری از قصه‌گویی و نمایش (خلاق) بر خلاقیت و یادگیری دانش‌آموزان دختر پایه چهارم مقطع ابتدایی منطقه ۵ شهر تهران. *پژوهش‌نامه تربیتی*، ۴(۱۶): ۱۹-۵۲.
- راصد، سعید (۱۳۸۹). پرورش خلاقیت و نوآوری از طریق ارزشیابی. *رشد آموزش معارف اسلامی*، شماره ۷۹: ۳۲-۳۷.
- رشیدی، اسماعیل (۱۳۸۵). رابطه خلاقیت و نگرش به خلاقیت خود با منبع کنترل در دانش‌آموزان سال اول دبیرستان شهر اراک. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی.
- رشیدی، اسماعیل؛ شهرآرای، مهرناز (۱۳۸۷). بررسی رابطه خلاقیت با منبع کنترل. *فصلنامه اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی*، ۳(۳): ۸۳-۹۹.

- رضاپور، یوسف (۱۳۷۸). بررسی تحلیلی و تطبیقی کتاب‌های پایه سوم دوره ابتدایی با عوامل خلاقیت. فصلنامه علمی پژوهشی دانشگاه الزهراء، ۹ (۳۰ و ۳۱): ۷۱-۹۴.
- رضایی، سعید؛ منوچهری، مهشید (۱۳۸۷). بررسی اعتبار، روایی و هنجاریابی آزمون خلاقیت تورنس در بین دبیران دبیرستان‌های تهران. روان‌شناسی و علوم تربیتی، ۳۸ (۳): ۴۷-۶۸.
- رضایی، عباسعلی؛ الماسیان، محمد (۱۳۸۶). بررسی رابطه بین خلاقیت، راهبردهای یادگیری زبان و توانایی زبانی. پژوهش زبان‌های خارجی، (۳۲): ۶۵-۷۶.
- رمضانی، فرزانه (۱۳۹۰). رابطه ویژگی‌های شخصیت، هوش هیجانی و خلاقیت هیجانی با سلامت روان دانشجویان کارشناسی مراکز تربیت معلم شهرستان اهواز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید چمران اهواز.
- روحانی، عباس؛ ماهر، فرهاد (۱۳۸۶). اثر نوع ارزشیابی (توصیفی - سنتی) بر جو کلاس، ویژگی‌های عاطفی و خلاقیت دانش‌آموزان. فصلنامه اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی، ۲ (۴): ۵۵-۶۹.
- رووف، علی (۱۳۸۷). تأملی بر جایگاه خلاقیت در آموزش به مدیران و مربیان پیش از دبستان. رشد آموزش پیش دبستانی، پیش شماره ۱: ۱۸-۲۱.
- رهنما، اکبر؛ عبدالملکی، جمال (۱۳۸۸). بررسی رابطه بین هوش هیجانی و خلاقیت با پیشرفت تحصیلی دانشجویان دانشگاه شاهد. اندیشه‌های نوین تربیتی، ۵ (۲): ۵۵-۷۸.
- ریاضی، نعیمه (۱۳۹۰). بررسی معرفت‌شناسانه خلاقیت و استنتاج اصول پرورش خلاقیت در فرایند تدریس. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی - دانشگاه تربیت معلم - تهران.
- زارع زاده، کمال (۱۳۸۴). مقایسه خودکارآمدی و خلاقیت در دانش‌آموزان کاربر اینترنت و غیر کاربر. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تربیت معلم تهران.
- زارع، حسین؛ آخوندی، نیلا (۱۳۹۱). رابطه سبک‌های تفکر با خلاقیت دانشجویان دانشگاه پیام نور. مطالعات روان‌شناختی، ۸ (۱): ۱۴۱-۱۶۰.

زارع، حسین؛ پیرخائفی، علیرضا؛ مبینی، داود (۱۳۸۹). بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های حل مسئله بر ارتقاء اخلاقیت مهندسين با توجه به سنخ شخصیتی آنان. *فصلنامه تازه‌های روان شناسی صنعتی/سازمانی*، ۱(۳): ۴۹-۵۶.

زارع، حسین؛ فیضی، آوایت؛ محبوبی، طاهر (۱۳۸۹). بررسی رابطه جو سازمانی و استرس شغلی و اخلاقیت کارکنان (مرد و زن) اداری آموزش و پرورش استان آذربایجان غربی. *تحقیقات علوم رفتاری*، ۸(۲): ۱۱۴-۱۲۴.

زارع، حسین؛ آگاه‌هریس، مژگان؛ بیات، مریم (۱۳۸۹). اخلاقیت و رگه‌های شخصیت در دانشجویان. *روان شناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی*، ۷(۲۶): ۱۵۵-۱۶۴.

زارع‌زاده، کمال؛ کدیور، پروین (۱۳۸۶). مقایسه خودکارآمدی و اخلاقیت در دانش‌آموزان کاربر اینترنت و دانش‌آموزان غیر کاربر. *فصلنامه تعلیم و تربیت*، (۸۹): ۱۱۱-۱۳۳.

زارعی زوارکی، اسماعیل؛ نوروزی، داریوش؛ صفوی، سیدمحمد رضا (۱۳۹۱). پرورش اخلاقیت با بهره گیری از روش تدریس بدیعه پردازی در درس زبان انگلیسی. *فصلنامه ابتکار و اخلاقیت در علوم انسانی*، ۱(۴): ۶۵-۸۳.

زارعی، اقبال (۱۳۸۸). تأثیر ارزشیابی توصیفی بر اخلاقیت و مشارکت یادگیری و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر و پسر پایه سوم دبستان در شهر بندرعباس. *مجله علوم تربیتی (علوم تربیتی و روان شناسی)*، ۱۶(۲): ۷۹-۹۲.

زارعی، صدیقه (۱۳۸۹). بررسی رابطه بین هوش هیجانی، اخلاقیت هیجانی با عوامل شخصیتی در دانشجویان دانشگاه‌های دولتی شهر قزوین در سال تحصیلی ۹۰-۸۹. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم اجتماعی - دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) - قزوین.*

زارعی، معصومه (۱۳۹۰). فراتحلیلی بر پژوهش‌های انجام شده در مورد متغیرهای همبسته با اخلاقیت. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی - دانشگاه علامه طباطبائی.*

زینعلی، زهرا (۱۳۸۹). بررسی رابطه راهبردهای فراشناختی و اخلاقیت با عزت نفس و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستانی شهر سده. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی - دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت.*

- ساختمانیان، صمد (۱۳۷۳). بررسی و مقایسه روش آموزش ویژه و عادی در شکوفایی خلاقیت دانش آموزان پسر کلاس‌های سوم ابتدایی مدارس غیر انتفاعی شهرستان شیراز. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- سجادی، سید حسین (۱۳۸۱). هنجاریابی آزمون خلاقیت صداها و تصویرهای ذهنی در شیراز. مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی، ۳۲(۱): ۹۹-۱۲۰.
- سرجهانی، زهرا؛ جهانی، جعفر (۱۳۹۰). بررسی تأثیر عوامل فردی بر خلاقیت مدیران مدارس متوسطه نواحی چهارگانه شهر شیراز. فصلنامه رهیافتی‌نودر مدیریت آموزشی، ۲(۵): ۵۱-۷۰.
- سعیدی مبارکه، مجید؛ احمدپور، علیرضا (۱۳۹۰). رابطه سطح خلاقیت و مهارت‌های فراشناختی دانشجویان کامپیوتر با نمره‌های دروس برنامه نویسی. فصلنامه راهبردهای آموزش، ۴(۳): ۱۲۱-۱۲۷.
- سلسبیلی، نادر (۱۳۸۸). جستجوی خلاقیت و کل‌نگری در برنامه درسی طراحی شده و محتوای تدوین شده فارسی دوره ابتدایی (بخوانیم و بنویسیم). تعلیم و تربیت شماره ۹۹: ۳۵-۶۸.
- سلمانی زاده، عباس؛ انصاری، محمد نقی (۱۳۸۸). ویژگی‌های روان‌شناختی کارآفرینان کشور. فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، ۹(۳۳): ۱۶۷-۱۸۸.
- سلیمانی، افشین (۱۳۸۲). موانع خلاقیت در محیط خانواده و مدرسه. پیوند، (۲۸۴): ۱۱۵-۱۱۹.
- سودانی، منصور؛ منجزی، فرزانه؛ شفیع آبادی، عبدالله (۱۳۹۱). تأثیر آموزش‌های اسلامی بر افزایش رضایت زناشویی زوجین. اندیشه‌های نوین تربیتی، ۸(۳): ۹-۳۰.
- سورتیجی اوکرکایی، علی‌اصغر؛ رستگارپور، حسن (۱۳۹۰). رابطه آموزش هنر با رویکرد تربیت هنری و خلاقیت دانش آموزان پایه پنجم دبستان‌های ایران در سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷. فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۱(۳): ۱-۲۷.
- سیدطاهرالدینی، علی (۱۳۸۷). کارآفرینی، خلاقیت، نوآوری و سازمان‌های آینده. فرهنگ آموزش سال چهارم تابستان و پاییز ۱۳۸۷ شماره ۱۰ و ۱۱: ۱۲-۱۴.
- سیدعامری، میرحسن (۱۳۸۰). بررسی تأثیر بازی‌های پرورشی در میزان رشد خلاقیت دانش‌آموزان دوره ابتدایی استان آذربایجان غربی، فصلنامه المیک، ۹(۱ و ۲): ۷۳-۸۴.

سیدعامری، میرحسن (۱۳۸۳). بررسی و مقایسه میزان توسعه شاخص‌های خلاقیت دانش‌آموزان دختر و پسر گروه سنی ۸ سال با مقیاس تورنس با تأکید بر فعالیت‌های حرکتی. حرکت، (۲۱): ۱۰۹-۱۲۲.

سیف هاشمی، فخر السادات؛ رجایی پور، سعید (۱۳۸۳). بررسی رابطه بین ذهنیت فلسفی و میزان خلاقیت مدیران مدارس متوسطه شهر اصفهان در سال تحصیلی ۸۲-۱۳۸۱. فصلنامه تعلیم و تربیت (آموزش و پرورش)، شماره ۷۷: ۳۱-۶۴.

سیف، دیبا (۱۳۹۱). پیش‌بینی ابعاد خلاقیت بر اساس جهت‌گیری‌های هدف در درس ریاضی در میان دانش‌آموزان دبیرستان‌های پرورش استعدادها درخشان، نمونه دولتی و عادی در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹. فصلنامه افراد استثنایی، ۲(۷): ۷۱-۹۵.

شاملو، میمنت. (۱۳۸۸). بررسی اثربخشی آموزش گروهی به روش تحلیل رفتار متقابل بر افزایش عزت نفس و خلاقیت دانش‌آموزان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه الزهراء.

شاه نعمتی، زهرا؛ ولایی، ناصر؛ فانی، حجت اله (۱۳۸۷). بررسی تأثیر ارزشیابی تکوینی منظم بر کاهش اضطراب امتحان و خلاقیت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پسر کلاس اول دبیرستان‌های شهر مرودشت. فصلنامه تحقیق در علوم دندان پزشکی، ۵(۴): ۱۴-۲۱.

شریفی، حسن پاشا (۱۳۸۳). رابطه خلاقیت و ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان دبیرستان‌های تهران. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، ۳(۷): ۱۱-۳۱.

شریفی، حسن پاشا؛ قدرتی، مهدی (۱۳۸۹). بررسی خلاقیت دانش‌آموزان دختر تیزهوش مدارس استعدادها درخشان، غیرانتفاعی و دولتی. فصلنامه تازه‌های روان‌شناسی صنعتی/سازمانی، ۱(۳): ۳۱-۴۰.

شریفی، علی‌اکبر؛ داوری، رقیه (۱۳۸۸). مقایسه تأثیر سه روش پرورش خلاقیت در افزایش خلاقیت دانش‌آموزان پایه دوم راهنمایی. مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران، ۱۵(۱): ۵۷-۶۲.

شریفی، نسترن؛ گنجی، حمزه؛ هاشمیان، کیانوش؛ نجفی زند، جعفر (۱۳۹۰). مقایسه سهم هوش شناختی، خلاقیت و هوش هیجانی در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و دانشجویان در سطوح مختلف تحصیلی. فصلنامه تازه‌های روان‌شناسی صنعتی/سازمانی، ۲(۶): ۱۷-۲۹.

شعبانی، حسن؛ مقامی، حمیدرضا (۱۳۸۴). تأثیر روش آموزش مسئله محور بر افزایش خلاقیت و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پایه سوم راهنمایی شهر دلیجان. *دانش و پژوهش در علوم تربیتی*، (۷ و ۸): ۱-۱۸.

شعله، مریم (۱۳۹۰). بررسی اثر بخشی آموزش واحد درسی «پرورش خلاقیت در کودکان» بر افزایش خلاقیت و نوآوری در هنرجویان سوم کودکیاری شهر اهواز. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید چمران اهواز.

شفایی، مینو؛ مدنی، رامین (۱۳۸۹). اصول طراحی فضاهای آموزشی کودکان بر اساس مدل خلاقیت. *نشریه علمی پژوهشی فناوری آموزش*، ۴(۳): ۲۱۵-۲۲۲.

شفایی، مینو؛ مدنی، رامین (۱۳۸۹). اصول طراحی فضاهای آموزشی کودکان بر اساس مدل خلاقیت. *نشریه علمی پژوهشی فناوری آموزش*، سال چهارم، ۴، ۳: ۲۱۵-۲۲۲.

شکر کن، حسین؛ برومند نسب، مسعود؛ نجاریان، بهمن؛ شهنی ییلاق، منجیه (۱۳۸۲). بررسی رابطه ساده و چندگانه خلاقیت، انگیزه پیشرفت و عزت نفس با کارآفرینی در دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز. *مجله علوم تربیتی و روان شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز*، دوره سوم، سال نهم، شماره های ۳ و ۴: ۱-۲۴.

شکوهی نژاد، نغمه (۱۳۸۰). مقایسه شیوه های آموزشی (کودک-محور و مربی-محور) در بروز خلاقیت کودکان پیش دبستانی (۵-۶ سال) شهر تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه الزهرا.

شهرآرای، مهرناز؛ سیدان، ابوالقاسم؛ فرزاد، ولی الله (۱۳۸۱). تحلیل خلاقیت در کودکان: معرفی آزمون تفکر خلاق در عمل و حرکت. *مجله روان شناسی و علوم تربیتی*، ۳۲(۲): ۱۹۱-۲۱۴.

شهنی ییلاق، منیجه؛ سهرابی، فریبا؛ شکرکن، حسین (۱۳۸۴). تأثیر آموزش بارش مغزی بر خلاقیت دانشجویان دختر دانشگاه شهید چمران اهواز با کنترل هوش. *مجله علوم تربیتی و روان شناسی*، ۱۲(۱): ۱-۲۶.

شیخ مونس، فاطمه؛ شهسواری، محسن؛ جعفرزاده، عاطفه؛ خادم‌لو، محمد (۱۳۸۹). مقایسه بهره هوشی و خلاقیت در افراد مبتلا به اختلال دوقطبی و فرزندان آنها با گروه کنترل. *مجله دانشگاه علوم پزشکی مازندران*، ۲۰(۷۶): ۵۵-۶۰.

شیخ‌الاسلامی، راضیه، رضویه، اصغر (۱۳۸۴). پیش‌بینی خلاقیت دانشجویان دانشگاه شیراز با توجه به متغیرهای انگیزش بیرونی، انگیزش درونی و جنسیت. *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*، ۲۲(۴): ۹۴-۱۰۳.

شیرزاد، احمد (۱۳۸۴). خلاقیت و توسعه دانایی محور. *فصلنامه آموزه*، ۱۳(۲۶): ۱۳-۲۰.
صادقی مال امیری، منصور؛ ریسی، محبت (۱۳۸۹). ارائه مدل مفهومی برای سنجش خلاقیت. *دو ماهنامه توسعه انسانی پلیس*، ۷(۳۰): ۹۷-۱۱۲.
صانعی، پرویز (۱۳۴۵). خلاقیت و وجدان ناخودآگاه. *دانشکده حقوق و علوم سیاسی ۱۳۴۵ شماره ۱*: ۲۷-۳۴.

صنعتی‌زاده، فاطمه (۱۳۸۹). رابطه بین خویش‌داری، خلاقیت و سبک‌های رهبری مدیران آموزشی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. *دانشکده ادبیات و علوم انسانی - دانشگاه سیستان و بلوچستان*.
طباطبایان، مریم (۱۳۸۳). ساخت آزمونی برای سنجش نگرش مدرسین نسبت به خلاقیت. *مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران (اندیشه و رفتار)*، ۱۰(۱ و ۲): ۱۰۰-۱۰۹.
عاجزاده، معصومه (۱۳۸۴). روزی که تقدیرنامه‌ها به هیچ کاری نمی‌آیند. *روان‌شناسی و علوم تربیتی، رشد معلم*، ۱۷(۱۹۸): ۱۷.

عارف‌نیا، فرشته (۱۳۷۵). نقاشی کودک و خلاقیت. *نامه فرهنگ*، شماره ۲۴: ۱۶۰-۱۶۷.
عاشقی، منصور (۱۳۹۰). بررسی اثرات خلاقیت، هوش و ویژگی‌های شخصیتی بر میزان درک و فهم جوانان ۱۷ تا ۱۸ ساله مجرد و مذکر در دو کشور ایران و آذربایجان نسبت به دویتهای شهریار و وهاب‌زاده. *فصلنامه اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی*. ۶(۴): ۷۱-۹۰.
عبادی زارع، سعید (۱۳۷۸). رابطه باورهای معرفت‌شناختی با خلاقیت. *مجله استعداد‌های درخشان*، ۸(۴): ۳۶۹-۳۹۴.

عبدالملکی، سعید (۱۳۸۹). بازی کردن، خلاقیت و یادگیری در طول زندگی. *شادکامی و موفقیت*، سال هفتم آبان ۱۳۸۹ شماره ۸۱: ۵۴-۵۵.
عبدوس، میترا (۱۳۸۰). بررسی تأثیر آموزش راهبردهای فراشناختی بر پرورش خلاقیت دانش‌آموزان سال سوم دبیرستان شهر تهران. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه الزهرا*.

- عجم، علی اکبر؛ صباغیان، زهرا (۱۳۸۷). بررسی رابطه بین میزان خلاقیت معلمان درس علوم با حل مشکلات درسی دانش آموزان. *پژوهش‌های تربیتی*، ۴ (۱۴): ۱۴۹-۱۶۶.
- عسگری، محمد (۱۳۸۶). تأثیر روش‌های آموزش خلاقیت بر میزان خلاقیت دانش آموزان دختر پایه‌ی چهارم ابتدایی. *پژوهش‌های روان‌شناختی*، ۱۰ (۴): ۸۲-۹۸.
- عسگری، محمدهادی؛ شهری، معصومه (۱۳۹۱). رابطه بین انواع سبک‌های تفکر و خلاقیت سازمانی مدیران. *ماهنامه مدیریت*، ۵ (۴۶): ۲۷-۳۲.
- عصاره، علیرضا (۱۳۷۷). یادگیری و خلاقیت. پیوند، (۲۳۳): ۳۷۵-۳۸۳.
- عصاره، فریده (۱۳۸۸). ای زبان هم گنج بی پایان تویی ... (تأملی درباره‌ی رشد و تقویت خلاقیت زبانی کودکان پیش دبستانی). *رشد آموزش پیش دبستانی*، پیش شماره ۳: ۱۴-۱۶.
- علوی، سید کامران (۱۳۸۳). بررسی روند تحول قدرت بالقوه خلاقیت کودکان و اثرات آموزش «مهارت‌های زندگی» در پرورش آن. رساله دکتری. دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس. عزیزاده، شهلا (۱۳۸۴). بررسی مقایسه‌ای خلاقیت دانش آموزان دختر موسیقی آموخته و موسیقی نیاموخته. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه الزهرا.
- عیسی‌زادگان، علی؛ جناآبادی، حسین؛ سعادت‌مند، سعید (۱۳۸۹). رابطه بین راهبردهای تنظیم شناختی هیجان، خلاقیت هیجانی، عملکرد تحصیلی با بهداشت روانی در دانشجویان. *مطالعات روان شناسی تربیتی (سیستان)*، ۱۲ (۱): ۷۱-۹۲.
- غلامی توران پشته، مرضیه؛ کریم‌زاده، صمد (۱۳۹۰). تأثیر بازی‌های رایانه‌ای بر خلاقیت و رابطه آن با سازگاری روانی دانش آموزان. *فصلنامه اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی*، ۱۷ (۱): ۵۵-۶۸.
- فانی خیاوی، رسول؛ معلمی خیاوی، عبدالرحمن؛ اسمعیل‌لو، یاسر؛ ایوبیان، علی (۱۳۹۱). خلاقیت و توانمندی دانش‌آموختگان دانشگاه آزاد اسلامی در بحث اشتغال. *فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، ۱ (۴): ۱۴۹-۱۶۷.
- فتحی، حیدر (۱۳۸۴). تأثیر بازی و اسباب بازی در پرورش ذهن و خلاقیت کودکان. پیوند، (۳۰۹) و ۳۱۰ و ۳۱۱: ۸۹-۹۵.

- فخری، محمد کاظم؛ میرزاییان، بهرام؛ بنی‌هاشمیان، کوروش (۱۳۹۱). همبستگی سلامت عمومی باهوش هیجانی و خلاقیت در دانشجویان دانشکده پزشکی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساری. *مجله دانشگاه علوم پزشکی قم*، ۶(۲): ۵۳-۵۷.
- فراهینی، ندا (۱۳۸۹). بررسی رابطه شیوه‌های فرزندپروری والدین و کمرویی با خلاقیت در دانش آموزان دختر تیزهوش. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تربیت مدرس.
- فروغی، احمدعلی؛ مشکلاتی، پروانه (۱۳۸۴). تأثیر روش بحث گروهی بر خلاقیت دانش آموزان سال دوم مدارس راهنمایی ناحیه ۳ اصفهان در درس علوم اجتماعی. *دانش و پژوهش در علوم تربیتی*، ۵(۶): ۴۵-۵۸.
- فریمن، جوان (۱۳۷۳). پیشرفت تحصیلی در برابر خلاقیت. ترجمه حمیده میرحیدری. *مجله استعداددهای درخشان*، ۹(۱): ۷-۱.
- فولد هوزن، جان اف (۱۳۷۵). خلاقیت: معلومات پایه، مهارت‌های فراشناختی و عوامل شخصیتی. ترجمه شایسته اسماعیلی پور. *مجله استعداددهای درخشان*، ۲۰(۱): ۸-۱.
- فیروزآبادی، علی (۱۳۸۲). خلاقیت و جنون. گزارش، ۱۴۹(۶۹-۷۱).
- فیض اله زاده، میکائیل؛ سلماس (۱۳۸۷). کودکان، بزرگ‌ترین معلمان خلاقیت. پیوند، ۴۵۲(۳۵).
- فیضی، مهدی؛ بشیر، فصیح (۱۳۸۸). بررسی تأثیر سبک‌های مدیریت مشارکتی و سنتی بر خلاقیت دبیران دبیرستان‌های شهر کرمانشاه. *اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی*، ۵(۱): ۹۵-۱۱۱.
- قاسم نژاد مقدم، نیما (۱۳۸۹). ارزیابی میزان کارآفرینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی. *فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، ۱(۱): ۱-۲۰.
- قاسمی، فرشید؛ اقلیدس، طاهره (۱۳۸۴). بررسی تأثیر آموزش درس «پرورش خلاقیت در کودکان» بر افزایش خلاقیت دانش آموزان دختر سال سوم کودکان هنرستان‌های شیراز. *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ۴(۱۳): ۵۸-۸۴.
- قاسمی، فرشید؛ جهانی، جعفر (۱۳۸۸). ارزیابی اهداف و محتوای کتاب‌های علوم تجربی دوره ابتدایی از دیدگاه الگوی آموزش خلاقیت پلسک. *فصلنامه مطالعات برنامه درسی*، ۳(۱۰): ۳۹-۶۴.

قاسمی، نوشاد (۱۳۷۵). بررسی رابطه بین «تکلم خصوصی» و خلاقیت در کودکان مهدهای کودک شهر مرودشت در سال تحصیلی ۱۳۷۴-۱۳۷۵. پایان‌نامه. دانشکده علوم - دانشگاه تربیت معلم تهران.

قدرتی، مهدی؛ افروز، غلامعلی؛ شریفی درآمدی، پرویز؛ هومن، حیدرعلی (۱۳۹۰). تبیین خلاقیت دانش‌آموزان تیزهوش بر مبنای هوش، سن و رضامندی زناشویی والدین آنان. *فصلنامه روان‌شناسی افراد/استثنایی*، ۱(۳): ۱-۲۲.

قدیری نژادیان، فاطمه (۱۳۸۱). بررسی هنجاریابی مقدماتی مقیاس خلاقیت هیجانی ECI بر روی دانشجویان روزانه دانشگاه‌های تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تربیت معلم.

قرباغی، حسن (۱۳۸۸). بررسی رابطه بین خلاقیت با خودکارآمدی رایانه‌ای در دانشجویان کارشناسی رشته تکنولوژی آموزشی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی علامه طباطبایی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبایی.

قلناش، عباس؛ اوجی نژاد، احمدرضا؛ برزگر، محسن (۱۳۸۹). تأثیر آموزش راهبردهای فراشناخت بر عملکرد تحصیلی و خلاقیت دانش‌آموزان پسر پایه پنجم ابتدایی. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*، ۱(۴): ۱۱۹-۱۳۵.

قنبری زرنندی، زهرا؛ غفاری مجلج، محمد؛ هاشمی رزینی، سعداله (۱۳۸۸). رابطه هوش هیجانی و باورهای معرفت‌شناختی با خلاقیت. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*، ۱(۱): ۶۱-۷۷.

قندیانی ارانی، خدیجه (۱۳۹۰). بررسی و مقایسه خلاقیت در کودکان دارای اختلال نارسایی توجه/بیش‌فعالی و کودکان عادی ۸۰ دانش‌آموز مقطع ابتدایی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی - دانشگاه علامه طباطبایی.

قوشلی، عبدالحمید (۱۳۸۵). مقایسه تأثیر روش تدریس بدیعه پردازی (سینکتیکز) با روش تدریس سنتی بر خلاقیت عمومی و خلاقیت نوشتاری دانش‌آموزان پسر پایه پنجم ابتدایی شهرستان گرگان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه تبریز.

کارآمد، فرزانه (۱۳۸۹). بررسی رابطه بین استاندارد گرایی مدیران دانشگاهی از دیدگاه کارکنان با خلاقیت در دانشگاه فردوسی مشهد. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه فردوسی مشهد.

کاظم پور، اسماعیل؛ عموپور، مریم؛ باباپور واجاری، مریم (۱۳۹۱). مطالعه برنامه‌های مصوب آموزش خلاقیت بر صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان. فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی، ۶(۳): ۱۰۹-۱۲۷.

کاظمی حقیقی، ناصرالدین (۱۳۷۳). افق‌های جدید در روان شناسی پرورشی تیزهوش، ریشه‌های شناختی و محیطی خلاقیت. مجله استعداد‌های درخشان، ۳(۲): ۷۰-۸۱.

کاظمی حقیقی، ناصرالدین (۱۳۷۵). بینش و خلاقیت. مجله استعداد‌های درخشان، ۱۷(۱): ۹-۱۷.

کاظمی حقیقی، ناصرالدین (۱۳۷۷). هویت‌یابی، خلاقیت و پیشرفت تحصیلی. مجله استعداد‌های درخشان، ۷(۳): ۲۶۱-۲۶۵.

کاظمی حقیقی، ناصرالدین (۱۳۷۹). غنی سازی و خلاقیت. مجله استعداد‌های درخشان، ۹(۳): ۲۳۶-۲۴۳.

کاظمی، یحیی؛ جعفری، نرگس (۱۳۸۷). بازدارنده‌های خلاقیت دانش آموزان: فعالیت‌ها و ویژگی‌های معلم. اندیشه‌های نوین تربیتی، ۴(۲۱): ۱۷۷-۱۹۲.

کاوندی، کامیار؛ حوائجی، مصطفی (۱۳۷۲). به بهانه ایجاد انگیزه خلاقیت. مجله استعداد‌های درخشان، ۵(۱): ۱-۲.

کاوه، پریسا (۱۳۸۹). بررسی و مقایسه خلاقیت دانش آموزان با نارسایی‌های ویژه در یادگیری و عادی دوره دبستان شهر تهران سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی - دانشگاه علامه طباطبایی.

کججاف، محمدباقر؛ خلیلی، مجتبی (۱۳۸۲). بررسی رابطه روان‌پریشی گرایی، استقلال-وابستگی میدانی و خلاقیت دانشجویان دانشگاه اصفهان. تازه‌های علوم شناختی، ۵(۳): ۱۷-۲۳.

کدیور، پروین (۱۳۷۶). تحلیل و بررسی ماهیت خلاقیت و شیوه‌های پرورش آن. پایان‌نامه. دانشگاه تربیت مدرس.

کریمی باغظیفون، زهرا؛ فرخی، نورعلی؛ ابراهیمی قوام، صغری؛ مهاجر، یحیی (۱۳۹۱). مدل یابی روابط بین متغیرهای مکنون هوش و سرعت پردازش اطلاعات با خلاقیت دانشجویان. فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۲(۱): ۱۰۷-۱۳۸

کریمی دارابخانی، رویا؛ کریمی، حسین؛ شیری، نعمت‌الله؛ غلامی، مصیب (۱۳۹۱). نقش سبک‌های تفکر در خلاقیت دانشجویان کشاورزی (مطالعه موردی دانشکده کشاورزی دانشگاه رازی کرمانشاه). فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۲(۱): ۵۹-۸۳

کریمی، آزاد اله؛ علی آبادی، خدیجه (۱۳۹۱). نقش خلاقیت در پیش بینی تفکر انتقادی و شادکامی. فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۲(۲): ۴۹-۶۱

کریمی، زهرا (۱۳۸۹). بررسی رابطه بین هوش عاطفی و خلاقیت کارکنان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبایی.

کریمی، علی (۱۳۷۹). رابطه خلاقیت با اضطراب، جنسیت، پیشرفت تحصیلی و منزلت اجتماعی گروهی از دانش آموزان مقطع سوم راهنمایی شهر شیراز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شیراز.

کریمی، مریم (۱۳۸۴). بررسی تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) بر انگیزه و خلاقیت کارآفرینی جوانان فرهنگ‌سراهای تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تربیت معلم تهران.

کریمیان، حسین (۱۳۸۹). چگونه فرزندان خلاق داشته باشیم. پیام زن، (۲۲۱ و ۲۲۲): ۱۲.

کریمی‌نژاد، هاجر (۱۳۸۹). مقایسه پیشرفت تحصیلی، خلاقیت و اضطراب امتحان دانش آموزان مشمول طرح ارزشیابی توصیفی و ارزشیابی سنتی پایه چهارم ابتدایی شهر یزد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه یزد.

کسائیان، زهره؛ کسائیان، ناهید (۱۳۸۹). بررسی ارتباط دانش زبانی با هوش و خلاقیت در یادگیری زبان خارجی. نشریه ادب و زبان، دوره جدید، شماره ۲۷: ۷۱-۸۲

کشاورز، ناصر (۱۳۷۵). رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و عملکرد تحصیلی را با خلاقیت در دانشجوی معلمان مرد مرکز آموزش عالی ضمن خدمت فرهنگیان اهواز. پایان‌نامه. دانشگاه شهید چمران اهواز.

کلانتر قریشی، منیر؛ عین‌الله‌زادگان، رقیه؛ درتاج، فریبرز (۱۳۹۰). رابطه صفات شخصیتی و اخلاقیت در نوجوانان. *فصلنامه ابتکار و اخلاقیت در علوم انسانی*، ۱۳۱(۳): ۱۴۴-۱۴۴.

کوه‌پیمای جهرمی، زیبا (۱۳۸۹). بررسی رابطه عاطفه مثبت با اخلاقیت و حل مسأله در دانش آموزان دوره متوسطه جهرم. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی - دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت.

گل پرور، محسن؛ پاداش، فریبا؛ آتش پور، حمید (۱۳۸۹). مدل تقویت احساس انرژی، توانمندی و اخلاقیت کارکنان از طریق رهبری اخلاقی. *فصلنامه سلامت کار ایران*، ۷(۳): ۱۱-۴.

گل پرور، محسن؛ صادقی، زهرا (۱۳۹۰). نقش واسطه‌ای احساس انرژی در پیوند بین استرس با اخلاقیت، رفتارهای مدنی و رفتارهای انحرافی. *روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی*، ۱(۴): ۱-۱۵.

گل‌پرور، محسن؛ پاداش، فریبا (۱۳۹۰). رابطه بین حمایت سرپرست و اخلاقیت با توجه به نقش واسطه‌ای انگیزش درونی و احساس انرژی. *پژوهش‌های روان‌شناختی*، ۱۴(۱): ۳۰-۴۶.

گمینان، وجیهه (۱۳۸۲). راه‌های شناخت و شکوفایی اخلاقیت در دانش‌آموزان. پیوند، (۲۸۹): ۹۴-۱۰۱.

گنجی، حمزه (۱۳۸۱). نوآوری چیست. نوآوری‌های آموزشی، ۱(۲): ۷-۸.

گنجی، حمزه؛ پاشاشریفی، حسن؛ میرهاشمی، مالک (۱۳۸۴). اثر روش بارش مغزی در افزایش اخلاقیت دانش‌آموزان. *فصلنامه تعلیم و تربیت*، ۲۱(۱): ۸۹-۱۱۲.

گنجی، کامران؛ نبوشا، بهشته؛ هدایتی، فاطمه (۱۳۹۱). تأثیر آموزش اخلاقیت به مادران بر افزایش اخلاقیت کودکان پیش دبستانی. *فصلنامه ابتکار و اخلاقیت در علوم انسانی*، ۲(۲): ۷۱-۹۳.

گوهری، مسلم (۱۳۷۷). بررسی رابطه خودپنداره و منبع کنترل با اخلاقیت در دانش‌آموزان پسر دوره تحصیلی راهنمایی مدارس دولتی شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۷۵-۷۶. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تربیت معلم.

لاء‌الدینی، زهرا (۱۳۸۸). تأثیر شیوه‌های فرزند پروری در پرورش اخلاقیت. مدارس، سال ششم: ۱۲۰-۱۲۱.

لطفیان، مروارید (۱۳۸۹). بررسی رابطه میان ویژگی‌های شخصیتی مادران و اخلاقیت دختران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم انسانی - دانشگاه تربیت مدرس.

ماهر، فرهاد؛ آقایی، اصغر؛ برجعلی، احمد؛ روحانی، عباس (۱۳۸۶). ارزشیابی توصیفی با نظام سنتی بر اساس جو کلاس، ویژگی‌های عاطفی و میزان خلاقیت دانش‌آموزان دوره ابتدایی. *فصلنامه دانش و پژوهش در علوم تربیتی*. شماره ۱۴، تابستان ۸۶: ۷۱-۹۲.

مبینی، داود (۱۳۸۹). بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های حل مسئله بر ارتقاء خلاقیت با توجه به سنخ شخصیتی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم انسانی - دانشگاه پیام نور استان تهران.

مترجم آقاییار، سیروس (۱۳۸۸). خلاقیت خود را ارتقا دهید. شادکامی و موفقیت، سال ششم آبان ۱۳۸۸ شماره ۶۹: ۹۱

متقی‌فر، حسین (۱۳۸۴). نقش کتابداران کتابخانه‌های آموزشگاهی در گسترش و فراهم نمودن ایجاد انگیزه و شرایط مطالعه و یادگیری برای خلاقیت و رشد فکری در دانش‌آموزان. آموزه (۲۸): ۵۶-۵۷.

محبوبی، طاهر؛ توره، ناصر (۳۸۷). آسیب‌شناسی خلاقیت و نوآوری در دانشگاه. دانشگاه اسلامی، (۱)۱۲: ۷۵-۱۲۵.

محبوبی، طاهر؛ زارع، حسین؛ کریمی، بهاء‌الدین؛ نیلوفری، علی (۱۳۸۹). بررسی رابطه متغیرها یا ابعاد هشت‌گانه جو سازمانی با استرس شغلی و خلاقیت کارکنان. *فصلنامه تازه‌های روان‌شناسی صنعتی/سازمانی*، ۱(۵): ۱۷-۳۰.

محسنی زنوزی، هاشم؛ کشاورز، محسن (۱۳۸۸). نقش دانشگاه اسلامی در توسعه تفکر خلاق دانشجویان. مدیریت در دانشگاه اسلامی، ۴۱(۱)۱۳: ۸۲-۹۶.

محمدنوری، مهشاد (۱۳۸۰). رابطه بین خلاقیت و میزان شیوع اختلالات روانی در بین دانشجویان دوره کارشناسی رشته‌های علوم پایه و علوم انسانی دانشگاه‌های شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن.

محمدی، ناهید (۱۳۸۵). مقایسه حافظه و خلاقیت دانش‌آموزان نارسا خوان و عادی دوره ابتدایی شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه الزهرا.

محمودی، غلامرضا (۱۳۷۹). بررسی رابطه خلاقیت هنری و رفتار نابهنجار. *دانش و پژوهش*، سال ششم: ۴۳-۵۴.

- محمودی، محمد تقی (۱۳۷۶). بررسی رابطه بین اشتغال مادر و ویژگی‌های شخصیتی پیشرفت تحصیلی و خلاقیت فرزندان در بین دانش‌آموزان دبیرستان‌های مناطق ۲، ۵، ۹ شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم، دانشگاه تربیت معلم.
- مذبوحی، سعید؛ شرفی، محمد؛ مقدم، مینا (۱۳۹۰). برنامه درسی آموزش کارآفرینی: هدف، محتوا، روش تدریس و شیوه ارزشیابی. *فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، ۱(۳): ۹۷-۱۳۰.
- مرادی، مهناز (۱۳۸۳). تفکر نقادانه تصمیم‌گیری خلاقانه. روان‌شناسی و علوم تربیتی، پیوند، (۳۰۲): ۳۶-۴۲.
- مرعشی، سید منصور (۱۳۷۷). نقش والدین و معلمان در تعلیم و تربیت کودکان خلاق و با استعداد. *رشد معلم*، شماره ۱۳۷: ۲۵-۲۷.
- مزیدی، محمد؛ گلزاری، سیما (۱۳۹۰). بررسی میزان برخورداری کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی از مؤلفه‌های خلاقیت. *مجله علمی پژوهشی «پژوهش‌های برنامه درسی»*، ۱(۱): ۶۹-۱۰۹.
- مشایخ، پری جان؛ برزیده، ام‌البنین (۱۳۸۹). بررسی تأثیر سبک رفتار رهبری معلم بر خلاقیت دانش‌آموزان ابتدایی شهرستان کازرون. *فصلنامه اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی*، ۶(۱): ۱۳۱-۱۴۴.
- مشکلانی، پروانه (۱۳۸۴). آموزش خلاقیت و مربیان خلاق. *آموزه*، (۲۵): ۴۹-۵۱.
- مطهری، محمدرضا (۱۳۸۹). نقش معلم در شکوفایی خلاقیت. *معرفت* شماره ۵۰: ۸۲-۸۶.
- مظفر، فرهنگ؛ حسینی، سیدباقر؛ باقری، محمد؛ عظمتی، حمیدرضا (۱۳۸۶). نقش فضاهای باز محله در رشد و خلاقیت کودکان. *باغ نظر*، ۴(۸): ۵۹-۷۲.
- مظفری، محدثه (۱۳۸۹). بررسی رابطه سبک‌های فرزند پروری مادران (سهل‌گیر، مستبد و مقتدر)، ویژگی‌های شخصیتی (مدل پنج عاملی نئو) و خلاقیت دانش‌آموزان مراکز پیش‌دانشگاهی شهر شاهرود. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه سمنان.
- معدن‌دارآرانی، عباس؛ کاکیا، لیدا (۱۳۸۷). بررسی آفرینندگی در دانش‌آموزان دختر بر اساس ارزیابی اثربخشی روش‌های بارش مغزی و اکتشافی هدایت شده. *مجله علمی پژوهشی اصول بهداشت روانی*، ۱۰(۲): ۱۳۳-۱۴۰.
- معرفای، ابراهیم؛ نوری، ابوالقاسم؛ گلستانی، سیدهاشم (۱۳۸۵). بررسی رابطه عوامل آموزشگاهی و خانوادگی مؤثر در خلاقیت. *مشاور مدرسه*، ۲(۱): ۵۰-۵۳.

- معنوی پور، داود (۱۳۸۹). رابطه خلاقیت هیجانی و خلاقیت شناختی با مهارت‌های فراشناختی. *تحقیقات روان‌شناختی*، ۲(۸): ۶۳-۷۲.
- مقدم، اعظم؛ نیک‌بخت، اکرم؛ نیک‌نشان، شقایق؛ سیادت، سید علی (۱۳۸۷). بررسی رابطه هوش هیجانی با خلاقیت دانشجویان. *مطالعات روان‌شناسی تربیتی*، ۵(۱۹): ۹۹-۱۱۲.
- مقرس‌بند، زهرا (۱۳۸۹). بررسی رابطه خلاقیت و سازگاری اجتماعی با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه شهر شیراز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی - دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت.
- ملایی، رامین (۱۳۸۴). کلاس درس و پرورش خلاقیت. پیوند، ۳۰۹ و ۳۱۰ و ۳۱۱): ۳۴-۳۷.
- ملکی، حسن؛ افشارکهن، زهرا؛ نوروزی، بهزاد (۱۳۹۱). ارزیابی محتوای کتب علوم تجربی دوره راهنمایی از دیدگاه الگوی آموزش خلاقیت پلسک. *فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، ۱(۴): ۱۲۱-۱۴۷.
- منصور، محمود (۱۳۷۲). گستره کنونی خلاقیت. *مجله استعداد‌های درخشان*، ۶(۶): ۱-۶.
- منطقی، مرتضی (۱۳۸۵). بررسی چالش‌های فراروی نوآوری‌های آموزشی. *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ۵(۱۵): ۱۱-۴۵.
- موحد، عبدالحسین (۱۳۸۲). طنز و خلاقیت. *فصلنامه پژوهش‌های ادبی*، ۲(۲): ۱۵۷-۱۷۱.
- موسوی، سیده ماهرخ؛ مقامی، حمیدرضا (۱۳۹۱). مقایسه اثربخشی دو شیوه جدید و قدیم ارزشیابی تحصیلی بر نگرش به خلاقیت و پیشرفت درسی دانش‌آموزان دوره ابتدایی. *فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، ۲(۲): ۱۲۵-۱۴۶.
- موسوی‌زاده، سیدآزاده؛ سهرابی، فرامرز؛ احدی، حسن (۱۳۹۱). مقایسه اثربخشی آموزش ابراز وجود و مهارت حل مسئله بر میزان رضایت زناشویی زنان دانشگاه علامه طباطبائی. *مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان*، ۱۰(۲): ۸۵-۱۰۸.
- مهرافزا، مهرناز (۱۳۸۳). بررسی رابطه شیوه‌های فرزند پروری با خلاقیت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سال سوم دبیرستان‌های تبریز در سال تحصیلی ۸۳-۸۲. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه تبریز.

مهین زعیم، بتول (۱۳۷۹). مقایسه میزان خلاقیت و ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان سال اول (ورودی ۷۸) رشته‌های هنر، علوم انسانی، مهندسی و پزشکی دانشگاه تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه الزهرا.

مؤمنی مهموئی، حسین؛ اوجی نژاد، احمدرضا (۱۳۸۹). تأثیر به کارگیری الگوی تدریس بدیعه پردازی بر پرورش خلاقیت دانش‌آموزان در درس انشاء. *مجله تازه‌های پژوهش در برنامه درسی*، ۱(۱): ۸۱-۹۲.

مؤمنی ندیکی، یاسر (۱۳۸۹). مقایسه نمره‌های میزان خلاقیت و مؤلفه‌های آن در دو گروه آموزش شطرنج و غیر آموزش دیده در کودکان دبستانی شهر اصفهان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی - دانشگاه اصفهان.

میر لوحی، فخری السادات؛ مولوی، حسین؛ آتش پور، سید حمید (۱۳۸۶). رابطه بین جو عاطفی خانواده و خلاقیت دانش‌آموزان کلاس چهارم و پنجم دبستان شهر اصفهان. *دانش و پژوهش در روان‌شناسی*، شماره ۳۱، بهار ۱۳۸۶: ۶۹-۸۲.

میرافضل، فاطمه (۱۳۷۱). نقش معلم در پرورش خلاقیت. *مجله استعداد‌های درخشان*، (۳): ۱-۱۰.
میرلوحی، فخری سادات؛ مولوی، حسین؛ آتش پور، سید حمید (۱۳۸۶). رابطه بین جو عاطفی خانواده و خلاقیت دانش‌آموزان کلاس چهارم و پنجم دبستان شهر اصفهان. *دانش و پژوهش در روان‌شناسی*، (۳۱): ۶۹-۸۲.

ن، ح (۱۳۵۹). چگونه ابتکارات و خلاقیت را در کودک فعال کنیم. پیوند، (۱۱): ۱۰-۱۳.
نادر، مجید (۱۳۸۸). بررسی رابطه پنج عامل شخصیت و خلاقیت در میان دانش‌آموزان دبیرستان‌های استعداد‌های درخشان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شیراز.

نجفی خواه، مهدی؛ یافتیان، نرگس؛ بخشعلی زاده، شهرناز (۱۳۹۰). دورنمایی از خلاقیت در فرآیند آموزش ریاضی. *نشریه علمی پژوهشی فناوری آموزش*، (۴): ۲۵۱-۲۶۴.

نریمانی، محمد (۱۳۷۰). راه‌های پرورش و رشد خلاقیت در کودکان. پیوند، (۱۴۹): ۳۸۴-۳۹۱.

نساجی زاده، اسماعیل (۱۳۸۴). آسیب‌شناسی خلاقیت کودکان در خانواده. پیوند، (۳۱۶): ۴۶-۵۵.

نفر، ابوالفضل (۱۳۸۸). گزارش میزگرد تحلیلی واکاوی مبانی فلسفی خلاقیت (بخش اول). رشد

مشاور مدرسه (۱): ۱۱-۱۵.

- نفر، ابوالفضل (۱۳۸۹). گزارش میزگرد تحلیلی واکاوی مبانی فلسفی خلاقیت (بخش سوم). رشد مشاور مدرسه ۵ (۲): ۳۰-۳۲.
- نکویی، بیوک (۱۳۷۸). رابطه خلاقیت، باورهای انگیزشی راهبرهای یادگیری خودنظم بخش و پیشرفت تحصیلی. *مجله استعدادهای درخشان*، ۸ (۲): ۱۳۳-۱۶۰.
- نوری، ابوالقاسم؛ معرفاوی، ابراهیم (۱۳۸۲). رابطه عوامل آموزشگاهی و خانوادگی مؤثر بر خلاقیت دانش آموزان. *دانش و پژوهش در روان شناسی*، ۱۸ (۱): ۱۳-۲۶.
- نوری، زهرا (۱۳۶۲). بررسی تفاوت‌های جنسیتی با توجه به نوع رابطه خلاقیت و عملکرد تحصیلی در درس ریاضی، علوم و ادبیات دانش آموزان دبیرستانی شهر شیراز. دانشکده تحصیلات تکمیلی دانشگاه شیراز.
- نوری، سعیده (۱۳۹۰). روابط بین خلاقیت، وظیفه شناسی، سرسختی، کنترل ادراک شده از زمان و ترجیح سازماندهی با مدیریت زمان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده ادبیات و علوم انسانی - دانشگاه محقق اردبیلی.
- نوفرستی، اعظم؛ حمیدپور، حسن؛ دروگر، خدیجه (۱۳۸۹). بررسی رابطه بین گفتار خصوصی و خلاقیت در کودکان پیش دبستانی. *مطالعات روان شناختی*، ۶ (۴): ۱۰۵-۱۲۴.
- نوفرستی، اعظم؛ معین الغرابی، فاطمه (۱۳۸۹). هوش هیجانی و خلاقیت در دانشجویان. *روان شناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی*، ۷ (۲۶): ۱۷۵-۱۸۹.
- واحدی، شهرام؛ لطفی‌نیا، حسین؛ یوسفی شهیر، نعیمه (۱۳۸۸). رابطه شیوه‌های فرزند پروری و جو عاطفی خانواده با خلاقیت کودکان در مراکز پیش دبستانی شهر تبریز. *زن و مطالعات خانواده*، ۱ (۳): ۱۰۷-۱۲۱.
- واحدیان، مجتبی (۱۳۸۸). مروری بر نظریه‌های روان شناسی شناختی خلاقیت. دومین کنفرانس ملی خلاقیت‌شناسی، *tiiz* و مهندسی و مدیریت نوآوری ایران.
- وکیلی، نجمه؛ امینی، علی (۱۳۸۹). بررسی موانع آموزشی شکوفایی خلاقیت دانش آموزان دوره ابتدایی از دیدگاه معلمان ابتدایی آموزش و پرورش منطقه هلیلان در استان ایلام در سال تحصیلی ۸۸-۸۹. *فصلنامه اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی*، شماره ۴ تابستان ۸۹: ۱۸۳-۲۰۲.

هاشمی، سهیلا (۱۳۸۸). بررسی رابطه بین هوش هیجانی، خلاقیت هیجانی و خلاقیت در دانشجویان هنر، ادبیات و علوم پایه. *اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۵(۹): ۷۹-۱۰۲.

هاشمیان، کیانوش؛ هاشمی کوچک سرایی، سهیلا (۱۳۸۰). بررسی مقایسه‌ای بین تحلیل محتوای کتاب‌های درسی فارسی و حرفه و فن، روش‌های تدریس معلمان و شیوه‌های فرزندپروری والدین در پرورش خلاقیت در دختران دوره راهنمایی شهر تهران. *فصلنامه علمی پژوهشی علوم انسانی دانشگاه الزهراء*، ۱۱(۳۹): ۱۴۷-۱۷۱.

هویدا، رضا؛ سیادت، سیدعلی؛ آقابابایی، راضیه؛ رحیمی، حمید (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین راهبردهای رفتارمحور خود-رهبری و خلاقیت اعضای هیئت علمی دانشگاه علم و صنعت ایران. *پژوهش نامه مبانی تعلیم و تربیت*، ۱(۱): ۱۲۷-۱۴۲.

یعقوبی، ابوالقاسم؛ محقق، حسین؛ عرفانی، نصرالله؛ مرتضوی، سیدعلی (۱۳۹۰). مقایسه اثربخشی فنون مختلف آموزش تفکر خلاق بر خلاقیت دانش‌آموزان پایه اول دوره متوسطه. *فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، ۱(۲): ۱۳۳-۱۵۰.

یغمایی، فرنوش (۱۳۷۵). بررسی تأثیر جو مدرسه در میزان خلاقیت دانش‌آموزان کلاس پنجم ابتدایی مناطق ۲۰گانه آموزش و پرورش شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم-دانشگاه تربیت معلم تهران.

یغمایی؛ فریده (۱۳۸۱). روش‌های پرورش خلاقیت. پیوند، (۲۷۳ و ۲۷۴ و ۲۷۵): ۷۲-۷۴.

American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorder* (4th revised ed). Washington, DC.

American Psychological Association. (2009). *Publication Manual of the American Psychological Association*. Washington, DC: American Psychological Association.

Borenstein, M., Hedges, L. V., Higgins, T. PT., X Rothstein, H. (2009). *Introduction to Meta- Analysis*. New York: John Wiley & Sons.